T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
(Din Eğitimi)

CUMHURİYET'TEN SONRA TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİNİ BİLİMSELLEŞTİRME FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

İsmail Arıcı

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Beyza Bilgin

T81243

Ankara-1999

T.C

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

(Din Eğitimi)

81243

CUMHURİYET'TEN SONRA TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİNİ BİLİMSELLEŞTİRME FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Beyza Bilgin

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Beyza Bilgin	Beyza Bilgin
Doç. Dr. Cemal Tosun	C. Tosun
Doç. Dr. Nahide Bozkurt	N. Bozkurt
....	....
....	....

Tez Sınav Tarihi...24.11.1999..

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖNSÖZ

Eskiden beri dinin eğitim-öğretimi yapıldığı halde bunun kendisi üzerinde düşünülmemiş, dinin eğitim-öğretimi bir branş olarak ele alınmamıştır. İlk defa geleneksel eğitim kurumları yanında modern eğitim kurumlarının açılmasından sonra din, eğitim ve öğretimin temeli olmaktan çıkmış diğer dersler içinde özel bir ders olarak öğretilmeye başlanmıştır.

On dokuzuncu yüzyıldan sonra Eğitim Bilimlerinde meydana gelen gelişmeler din eğitimi-öğretimini de etkilemiş, bağımsız bir alanın oluşumunu gerekli kılmıştır. Bu alan, "Din Eğitimi Bilimi"dir. Ancak Eğitim Bilimleriyle din eğitimi arasındaki bu ilişki kolay kurulamamış, din eğitiminin kendine has alanı, metodu, teorileri olan bağımsız bir bilim dalı oluş süreci gecikmiştir.

İşte biz bu çalışmamıza Din Eğitimi Bilimi'nin bu oluşum sürecini konu edindik.

Çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde; Bilim, Bilimsellik, Eğitim Bilimi, Din Eğitimi Bilimi kavramları açıklanmıştır. İkinci Bölümde; din eğitimi ve öğretiminin geçirdiği evreler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde de; din eğitiminin bağımsız bir bilim dalı olarak doğuşu ve gelişimi ortaya konmuş, Din Eğitimi Bilimi alanında yapılan bilimsel çalışmalar tanıtılmıştır.

Çalışmam esnasında destek ve yardımlarını esirgemeyen başta Prof. Dr. Beyza Bilgin'e, Doç. Dr. Cemal Tosun'a ve Dr. Recai Doğan'a şükranlarımı sunarım.

İsmail ARICI

Ankara - 1999

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
AÜİF	:	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜEF	:	Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt.
Çev.	:	Çeviren
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİF	:	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
ss.	:	Sayfalar
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
UÜİF	:	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
vb .	:	Ve benzeri
Yay.	:	Yayınları, yayınevi

GİRİŞ

A. Problem:

Duyma, düşünme, sevme, inanma gibi özelliklere sahip olan insan daima din ile ilgilenmiştir. İnanmak ve bir dine bağlanmak insan ruhunun en büyük ihtiyacıdır. Din öğretilerek ve öğrenilerek yaşadığından, bu ihtiyacın karşılanması da eğitim ve öğretim yoluyla olmaktadır. Din eğitimi-öğretiminin sağlıklı koşullarda, bilimsel veriler ışığında gerçekleştirilmemesi ya da ihmal edilmesi durumunda, ehliyetsiz ve yetkisiz kişiler devreye girmekte, bu durum fert ve toplum açısından zararlı sonuçlar doğurmaktadır. Bu sebeple, din eğitim-öğretiminin ciddiyetle ele alınması, dinin eğitim ve öğretiminin modern eğitim metotlarından haraketle gerçekleştirilmesi, buna yönelik uygulamaların çağın getirdiği yeniliklerden yaralanılarak düzenlenmesi gerekir.

Dinin eğitim ve öğretimine yönelik; plan , program, metot, öğretmenlerin yetiştirilmesi gibi uygulamalarda modernleşme büyük önem arzetmektedir. Bu yönde çalışmalar yapan Din Eğitimi Bilimin taşıdığı önem açıktır. Din Eğitimi Bilimi taşıdığı bu öneme rağmen, çok genç sayılabilecek bir bilim dalıdır. Dinin eğitim-öğretimini bir branş olarak ele almak, onu sistemleştirmek, teorisini geliştirmek, metotlarını, ilke ve kurallarını belirlemek günümüze kadar gecikmiştir diyebiliriz.

Din eğitimi ve öğretimi, bağımsız bir branş olarak, Türkiye'de ilk defa geleneksel öğretim kurumlarının yanında modern öğretim kurumlarının yer alması ile birlikte ve bu kurumlarda din, diğer derslerin

yanı sıra özel bir ders içinde öğretilmeye başlanınca ortaya çıkmıştır. Ancak bu derslerde din bilgilerinin modern öğretim metotlarıyla öğretilmesi amaçlanmış olduğu halde bu konuda pek başarılı olunamamış, diğer derslerde yeni yöntemler uygulanırken, din dersinde eski yöntemlerin kullanılmasına devam edilmiştir[1].

On dokuzuncu yüzyıldan sonra Eğitim Bilimi'nin, kendine has konusu, metotları ve teorileri ile birlikte bağımsız bir bilim dalı olarak gelişmesinden sonra, din eğitim ve öğretim faaliyetlerinin de onun imkanlarından yararlanması doğaldı. Fakat din eğitimi-öğretimi uzunca bir süre bu imkanlardan yararlanamamış, klasiğe terkedilmiştir. Büyük önder Atatürk birçok kere din eğitiminin gerekliliğine, modern imkanların kullanılmasının önemine değinmesine[2] rağmen, Cumhuriyetle birlikte eğitim alanında gerçekleştirilen modernleşme din eğitimi-öğretimi alanında yeterince uygulanamamıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu, diğer branşlar gibi din eğitimi-öğretimi için de bulunmaz bir fırsat olduğu halde, pratikte bu Kanun'un ruhuna uygun gelişmeler sağlanamamıştır[3]. Din eğitimi-öğretimi genel, mesleki ve yüksek öğretimden uzunca bir süre uzak kalmış, din eğitimi alanında çalışmalar yapılamamış, din eğitiminin bilimsel temellere oturması gecikmiştir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kurulmasından sonra bilim adamlarının, özellikle de Beyza Bilgin'in değerli çalışmaları sonucu Din Eğitimi Kürsüsü kurulmuştur. Bu Kürsünün kuruluşu belli bir süreç

---

[1] Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yay., Ankara, 1998, s. 1.
[2] Ahmet Gürtaş, *Atatürk ve Din Eğitimi*, DİB Yay., Ankara, 1982, s. 9.
[3] Recai Doğan, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tevhid-i Tedrisat Çerçevesinde Din Eğitim-Öğretimi ve Yapılan Tartışmalar", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, Türk Yurdu Yay., Ankara, 1999, s. 257-258.

izlemiştir. Din eğitimi ve öğretiminin bağımsız bir branş haline gelişinden bu kürsünün kuruluşuna kadar geçen süreçteki fikir ve uygulamaların ortaya konması önem taşımaktadır.

Din, geçmişte olduğu gibi, bugün de bir "yaşam biçimi" olarak toplumdaki sosyal davranışların oluşmasında önemli bir unsur olmaya, toplumun; sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da varlığını hissettirmeye devam etmektedir. Tarih boyunca insanlığın her alanına etkin bir şekilde katılan dinin eğitim ve öğretiminin, modern eğitim metotları kullanılarak gerçekleştirilmesi, toplumda sağlıklı bir din anlayışının oluşması için gereklidir. İşte dinin eğitim ve öğretiminin; modern eğitim bilimlerinin metot, teknik ve ilkelerinden yararlanılarak, kendine has alanı, yöntemleri, teorileri, ilke ve prensipleri olan bağımsız bir bilim dalı oluşu, dinin eğitim ve öğretimi ile ilgili uygulamalarda, klasik metotlar yerine modern metotların kullanılması bir süreç izlemiştir. Bu araştırmanın problemi de, din eğitimi ve öğretiminin bağımsız bir branş oluşundan günümüze kadar geçen bu süreçteki fikir ve uygulamaları tespit etmek, Din Eğitimi Kürsüsünün kuruluş aşamalarını ortaya koymaktır.

B. Araştırmanın Amacı:

Avrupa'nın 16.yüzyıldan itibaren, felsefe bilim ve teknolojide büyük gelişmeler sağlaması, Avrupa, Asya ve Afrika'ya yayılmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nu etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda politik, ekonomik ve askeri etkiler yanında eğitim ve bilim yönlerinden

de yenileşme akımları ve yönelimleri görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda ordunun yenileşmesine öncelik tanınmış modern askeri eğitim kurumları açılmıştır. Eğitimde yenileşme ihtiyacı, sivil okullar kesiminde de baş göstermiş ve dini eğitim veren sisteme paralel olarak çağdaş eğitim kurumları oluşmaya başlamıştır[4].

Din bilgileri, bu modern eğitim kurumları içinde diğer derslerin yanında ayrı bir ders olarak okutulmaya başlandıktan sonra din eğitimi ve öğretimi bağımsız bir branş olarak ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet öncesi klasik yöntemler yerine modern metotlar kullanılmaya başlanmış, bu alandaki uygulamaların modernleştirilmesine çalışılmıştır. Günümüzde, din eğitim-öğretimini bilimsel metotlar kullanarak ele alan "Din Eğitimi Kürsüsü" bağımsız bir alan olarak yerini almıştır.

Bunlardan hareketle çalışmamızın amacı da, "Din Eğitimi Kürsüsü'nün"nin Türkiye'de bağımsız bir alan olarak ortaya çıkışına etki eden fikirleri, bu hususta yapılan faaliyet ve çalışmaları tespit ederek, bunun oluşum sürecini araştırmak; din eğitimi-öğretiminin modern metotlarla ele alınmasını, uygulamalardaki modernleşmeyi ortaya koymaktır. Böylece de "Din Eğitimi Bilimi" alanında yapılacak olan yeni araştırmalara ışık tutmaktır.

---

[4] Fatma Varış, *Eğitim Bilimine Giriş*, Konya, 1994, s. 28-29.

3.. Araştırmanın Önemi:

Dinin eğitim ve öğretiminin bir branş olarak ele alınması, onun sistemleştirilmesi, teorisinin geliştirilmesi, metotlarının ilke ve kurallarının belirlenmesi çeşitli süreçler sonucunda oluşmuştur. Bu süreçleri oluşturan fikir ve uygulamaların ortaya konması, değerlendirilmesi, Din Eğitimi Bilimi'ne katkıda bulunacaktır. Çalışmamız bu açıdan önem taşımaktadır.

Yine din eğitimi ve öğretiminin bilimselleştirilmesi yönündeki faaliyetleri ele alan, Din Eğitimi'nin bağımsız bir bilim dalı olarak doğuşu ve gelişimini konu edinen araştırmalar yok denecek kadar azdır[5]. Bu tür araştırmaların sınırlı oluşu, çalışmamızın önemini artırmaktadır. Din Eğitimi Bilimi'nin oluşmasına katkıda bulunan fikir ve uygulamaların tespit edilmesi bu alanda daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır.

Araştırmamız, Din Eğitimi'nin bilimsel temellere oturtulması yönünde büyük katkıları olan ilim adamlarının fikir ve görüşlerinin incelenmesi, böylece de Din Eğitimi Bilimi'nin oluşumunun arka planının ortaya konulması açısından da ayrı bir önem arz etmektedir.

---

[5] Bkz.Nevzat Y. Aşıkoğlu, "Din Eğitimi Bilimi'nin Türkiye'de Bağımsız Bir Bilimsel Disiplin Olarak Doğuşu ve Gelişimi", *Diyanet İlmi Dergisi,* C. 30, S. 3, Ankara, 1994, ss.85-92.

D. Varsayımlar:

Çalışmamızın konusu, amacı, ve önemi doğrultusunda şu varsayımlar ileri sürülebilir:

1. Türkiye'de ilk defa din eğitimi ve öğretimi, bağımsız bir disiplin olarak, geleneksel öğretim kurumlarının yanında modern öğretim kurumları yer alınca ve bu kurumlarda din, diğer derslerin yanında özel bir ders içinde öğretilmeye başlanınca, ortaya çıkmıştır.

2. Dinin eğitim ve öğretimini, Eğitim Bilimlerinin metotlarını kullanarak ele alan Din Eğitimi Bilimi, Türkiye'de çok geç oluşmuştur.

3. Türkiye'de Eğitim Bilimi ile din eğitimi arasındaki ilişki kolay kurulamamıştır.

4. Dinin eğitimi ve öğretimini bilimselleştirme yönünde yapılan faaliyetleri ele alan çalışmalar sınırlıdır.

5. Din Eğitimi Kürsüsü bağımsız bir alan olma özelliklerini taşımaktadır. Bu yönde önemli bir süreç yaşanmıştır.

6. Hem dünyada hem de Türkiye'de hepimizin ihtiyacı olan sevgi, saygı, barış ve hoşgörü ortamının yayılmasına, Din Eğitimi Bilimi'nin de katkıda bulunacağı kanaatini taşıyoruz. Bu açıdan Din Eğitimi Bilimi ile ilgili araştırmalara ihtiyaç vardır.

E. Araştırmanın Metodu ve Sınırları:

1. Veri Toplama Tekniği:

Çalışmamızda bilimsel araştırma tekniklerine başvurulmuştur. Literatür taraması tekniği kullanılmış ve ilk etapta bu alanda yapılan araştırmalar incelenmiştir. Bununla ilgili olarak bilim, bilimsellik ve din eğitimi ile ilgili temel kaynaklardan yararlanılmış, konumuzun sınırlarına giren ilim adamlarının çalışmalarına müracaat edilmiştir.

2. Araştırmanın Sınırları:

Çalışmamızın kapsamını, din eğitimi ve öğretiminin bağımsız bir branş oluş süreci, din eğitimi ve öğretimine yönelik uygulamalardaki modernleşme çabaları, Din Eğitimi Kürsüsünün kuruluş sürecindeki fikir ve çalışmalar oluşturmaktadır.

Özellikle Cumhuriyet'ten sonra bu alanda ortaya konan uygulamaları, din eğitiminin bağımsız bir alan haline gelme sürecine katkıda bulunan bilim adamlarının fikir ve çalışmalarını inceleme alanımıza alarak konumuzu bunlarla sınırlı tutmuş bulunmaktayız.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇÖZÜMLEME

1.. Bilim:

İnsan yaratıldığı günden beri kendisini bilmek istemiştir. O, bununla da yetinmemiş, etrafını da tanımak istemiştir. Bu yer küre, bu gökler, uçsuz bucaksız görünen bu tabiat insana hep çekici gelmiştir. İnsan bu yüzden hem kendisi hem de çevresi hakkında hep merak içerisinde bulunmuştur. İnsanoğlu ilk önceleri deneme yanılma yoluyla elde ettiği gündelik bilgilerden yararlanmış, örneğin tahtanın neden yüzdüğünü bilmeden kayıklar yapmış, ırmakları, gölleri, denizleri aşmıştır. Böylece yavaş yavaş bilgi ağı örülmeye başlamıştır. Zamanla elde edilen bilgiler sistemleştirilmiş ve böylece bilim dediğimiz bilgi türü ortaya çıkmıştır[6].

Bilim; evrenin, evrendeki olguların ve olayların bir bölümünü ele alıp birtakım yöntem ve deney yolları kullanarak ve gerçeğe, gerçekliğe dayanarak yasalara ulaşmaya çalışan ve birtakım yasalara, bilgilere ulaşan bilgi yolu, bilgilerin uğraş alanı demektir[7]. Bilim, insan ile evren arasındaki ilişkilerin açıklanması gayreti[8], belli bir konuyu bilme

[6] Sevim Tekeli, *Bilim Tarihi*, Doruk Yay., Ankara , 1997, s. 1-2.
[7] Ali Püsküllüoğlu, *Öz Türkçe Sözlük*, Ankara, 1994, "Bilim Maddesi".
[8] Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü,* Altıncı Baskı, Akçağ Yay., Ankara, 1996, s. 42.

isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelik bilgi edinme ve yöntemli araştırma sürecidir[9].

Evrendeki olgular insan algısından bağımsız olarak varlıklarını sürdürürler. Bilim bu varlıkların tabi oldukları kuralları ortaya çıkarmakla yükümlüdür. Bunu yaparken kullandığı temel araç da gözlemdir[10]. Bilim gözlemle başlar; gözlem bilimsel verilerin üzerine inşa edileceği sağlam bir temeldir[11].

Bilim, gözlem yoluyla elde edilmiş sistemli ve organize olmuş bilgiler bütünüdür. Bu bilgiler, nesne ve olayların objektif olarak gözlenmesi, ölçülmesi ve kontrollü deneyler yoluyla elde edilir. Elde edilen bilgiler ve bu bilgiler arasındaki ilişkiler tasvir edici, açıklayıcı kanun ve ilkelerin ortaya konması ile sistemli bir duruma getirilir. İlke ve yasaların sistemleştirilmesi ile de teoriler ortaya konur[12].Kısaca bilim, gözlem yoluyla ve bu gözlem üzerine kurulmuş akıl yürütme ile önce dünyayla ilgili belirli olguları, sonra da bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulgulama ve geleceğin önceden kestirilmesini olanaklı kılma girişimidir[13]. Bilim, inceleme alanı içine aldığı her konuyu bir meydana geliş süreci içerisinde ele alır[14], doğada meydana gelen olayların nedenlerini, birbirleriyle olan bağlantılarını bulur, onları genelleştirir,

---

[9] Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Savaş Yay., Ankara, 1984, s. 21.
[10] Ömer Demir, *Bilim Felsefesi*, İkinci Baskı, Vadi Yay., Ankara, 1997, s. 18.
[11] Alain Chalmers, *Bilim Dedikleri*, Çev: Hüsametin Arslan, Vadi Yay., Ankara, 1990, s. 49.
[12] Nurettin Fidan-Münire Erden, *Eğitime Giriş*, Ankara, Tarihsiz, s. 33.
[13] Bertnard Russell, *Bilim ve Din*, Çev: Hilmi Yavuz, Cem Yay., İstanbul, 1988, s. 5.
[14] Orhan Türkdoğan, *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, İstanbul, 1995, s. 13.

kuramsallaştırır ve bu kuramsal bilgi yardımıyla sonradan meydana gelecek olayların nasıl ve ne zaman meydana geleceğini saptar[15].

Bilimin özelliklerini de şu şekilde maddeleştirebiliriz:

1.Tarafsızlık ilkesi,

2.Doğru ölçü,

3.Kanıtlanma niteliği,

4.Genelleyici oluşu[16].

17.ve 18. yüzyıllarda doğa bilimlerinde büyük gelişmeler kaydedilmiş, doğa olaylarının aydınlanmasına önem verilmiş, sosyal ve psikolojik olgular, başlangıçta felsefi anlamda ele alınmıştır. Zamanla bilim alanında meydana gelen baş döndürücü gelişmeler, Hukuk, eğitim, toplum, din, sanat gibi kurumları ele alan sosyal bilimlerde de etkisini göstermiştir. 19. Yüzyılda bilim alanında meydana gelen büyük gelişmelerin sebebi; devamlı ve düzenli teknik çalışma ve araştırmaların vardıkları sonuçların metodik esaslara göre işlenmiş olmasıdır. Bu gelişmeler, her şeyden önce doğa bilimlerinin sağladığı başarıların bir eseridir.

Doğa bilimlerinin kavram ve metotları giderek diğer bilimleri etkisi altına almıştır[17]. Sosyal bilimler 19. Yüzyılın sonlarına doğru

---

[15] Tekeli, *a.g.e.*, s. 1-2.
[16] Türkdoğan, *a.g.e.*, s. 15.
[17] Bedi Ziya Egemen, "Psikolojinin Saha, Vazife ve Sınırları Üzerine Tenkidi Bir Araştırma", *AÜ. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.VII, S. 4, Ankara, 1949 s. 682.

kendilerini felsefe, hukuk ve tarihten bağımsızlaştırarak ortaya çıkmış, zamanla Batı'daki sosyal gelişmelere uygunluk arzeden bir statü kazanmışlardır[18].

Doğa bilimleri nasıl genel geçerliliği olan tabiat kanunları koymuşlar ise, sosyal bilimler de genel geçerliliği olan temel prensipler bulmaya çalışmışlardır[19].Sosyal bilimlerin bilim olarak kesinliği ve evrenselliğini savunanların görüşlerini de şu şekilde özetleyebiliriz:

a) Evrende ve toplumda bilinebilir bir düzen vardır.

b) Toplumlardaki düzen ve ilişkiler gözlenebilir mahiyettedir.

c) Sosyal davranışların kuralları, fen bilimlerinde olduğu gibi gözlem ve diğer metotlarla araştırılıp, kurallaştırılabilir.

d) Sosyal bilimler de zamanla fen bilimlerinin teorik derinliğine ve güvenirliğine ulaşabilir[20].

Fakat, sosyal bilimler ile ilgili olarak ortaya konan metotların daha çok felsefi güdülerle belirlenmesi sebebiyle doğa bilimlerinde olduğu gibi tek ve kesin bir metot hakim olamamıştır. Yine bu alanların bilim yoluyla kavranması düşüncesi bile şüphe ile karşılanmıştır. Dolayısıyla bu bilim dallarının metotları üzerine düşünceler 19.Yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya konmuş, metot açısından kesinlik kazanmaları bu

---

[18] Ahmet Davudoğlu, "Sosyal Bilimlerin Evrenselliğine Yönelik Metodolojik Bir Kritik ve Sosyal Bilimlerin İslamileşmesi Meselesi", *Bilgi Bilim ve İslam II*, İslami Araştırmalar Vakfı Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi:12, İstanbul, 1992, s. 84.
[19] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 26.
[20] Ahmet Davudoğlu, "a.g.m.", s. 73.

tarihten sonra gerçekleşmiştir[21]. Bu aşamayla birlikte kendilerine has alanları, metotları , prensipleri olan bağımsız birer bilim dalları olma yönünde gayret sarfetmişler, yöntemler geliştirmişlerdir.

Netice de, bilimin insan yaşayışında önemli bir yeri vardır. İnsandan hareket ederek içinde yaşadığımız dünyayı ve evreni yakından tanımak, iç yapısını öğrenmek, onlardan yararlanarak daha akılcı ve güçlü bir toplum düzeni kurmak, her şeyden önce olayları yorumlamamıza ve değerlendirmemize bağlıdır[22].Yaşadığımız dünyanın, içinde bulunduğumuz kültürün, dışımızdaki kültürlerin anlaşılması yorumlanması, eleştirilmesi, bilimin yardımını gerektirmektedir[23].

B. Bilimselleştirmek:

Bilimselleştirmek kavramını; "bilim özelliği kazandırmak, bilimle ilgili bir nitelik edindirmek"[24] olarak tarif edebiliriz. Bilimselleştirmek; bilimin metotlarını kullanarak bilime uygun hale getirmektir.

Rönesans'la birlikte iyice belirginleşen insan aklının önemi, doğa olaylarının akılcı yoldan incelenmesini başlatmıştır. 17.ve 18. yüzyıllarda yöntembilim üzerinde durulmuş, doğa bilimlerinde büyük gelişmeler kaydedilmiştir[25]. Zamanla bilim alanında meydana gelen baş döndürücü gelişmeler sosyal bilimlerde de etkisini göstermiş,bu alanda

---

[21] Kamuran Birand, *Manevi İlimler Metodu Olarak Anlama,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1960, s. 1-2.

[22] Türkdoğan, *a.g.e.*, s. 14.

[23] Ahmet İnam, "Bilimi Eleştirmek", *Felsefe Dünyası*, S.5, Ekim 1992, s. 2.

[24] Püsküllüoğlu,.*a.g.e.*, "Bilimselleştirme Maddesi".

[25] Fatma Varış, *a.g.e.*, s. 18.

yapılan araştırmalarda bilimsel yöntemler kullanılması fikri ağırlık kazanmıştır.

İster fen bilimleri olsun isterse sosyal bilimler olsun, herhangi bir inceleme alanının bilim sayılabilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Öncelikle her bilimin kendine özgü bir inceleme alanı olmalıdır. Araştırmalar bilimsel yöntemler kullanılarak yapılmalı, bilimsel yöntemde veriler belli yöntem ve tekniklerle toplanmalıdır[26].

Bilimsel araştırmaların konusu var olan şeylerin hepsidir[27]. Araştırma temelde bir arama, öğrenme, bilinmeyeni bilinir yapma, karanlığa ışık tutma, kısaca bir aydınlanma sürecidir. Bilimsel araştırma ya da kısaca araştırma; problemlere güvenilir çözümler aramak amacı ile, planlı ve sistemli olarak verilerin toplanması, analizi, yorumlanarak değerlendirilmesi ve rapor edilmesi sürecidir. Bilimsel araştırma hipotezler geliştirmekle başlar ve o bilim alanı için evrensel anlamda geçerliliği olan yasalarla sonuçlanır. Bilimselliğin göstergesi budur[28].

Bilimin değeri, önemli bir yönüyle yöntemimize dayanır. Bilim sebep-sonuç ilişkilerinin ifade edildiği kanıtlanmış bilgi topluluğu, bu tür kanıtlanmış bilgi elde etmek için izlenen yol, yöntem ise bilimsel yöntemdir[29]. Bilim yalnız bir doğruyu bilmek değil, onun doğruluğunun

---

[26] Bkz. Fidan-Erden, *a.g.e.* s. 35-41.
[27] Edmond Bouty, *Bilimsel Hakikat,* Çev: Avni Yakalıoğlu, MEB Basımevi, İstanbul, 1952, s. 13.
[28] Varış, *a.g.e.*, s. 56.
[29] Niyazi Karasar, "Araştırma, Bilim ve Bilimsel Yöntem", *50. Yıla Armağan,* AÜEF Yay., No: 36, Ankara, 1973, s. 94.

güvenilir yöntemlerle saptanmış olduğunu bilmektir[30]. Bu açıdan bilimsel yöntem önem taşımaktadır.

Bilimsel yöntem bilimsel araştırmalarda baş vurulan araç ve süreçlerden oluşur. Bilim evreni, eşya ve olayları açıklamak peşindedir. Bilimsel yöntemle olay veya olguların oluş nedenleri açıklığa kavuşturulmak istenir. Burada gözlem, hipotez ve hipotezlerden sonuçlar çıkarma, bu anlayışla açıklayıcı, daha geneli kapsayıcı kanun ve prensiplere varmak amaçlanır[31]. Bu süreç sonucu elde edilen bilgi bilimsel bilgidir.

C. Eğitim Bilimi:

Eğitim insanlığın doğuşundan beri daima olagelmiştir; günümüzde de uygarlık düzeyi ne olursa olsun her toplumda süregelmektedir[32]. İnsan kendisinde potansiyel olarak bulunan kabiliyetleri ancak bir toplumda ve insanlar tarafından yetiştirilip eğitilmekle gerçekleştirebilir[33].

Doğaya, topluma, insana, kültüre, sanata, özetle tüm varlık, bilgi ve değerler alanına yönelik öğretim, tanıtım, tecrübe, eylem ve her türlü eğitsel etkinlik ve durumları ifade etmek üzere kullanılan "eğitim" kavramı, zengin bir içeriğe sahiptir. Bundan dolayı eğitimin tüm unsurları içine alan ve yabancı unsurları da dışta bırakan bütün bir

---

[30] Şahin Filiz, *İslam Felsefesinde Mistik Bilginin Yeri,* İnsan Yay., İstanbul, 1995, s. 68.
[31] Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat,* TDV Yay. , No: 263, Ankara, 1998, s. 21-22.
[32] Varış, *a.g.e.*, s. 8.
[33] Bilgin, "İslam ve Hoşgörü", *Diyanet İlmi dergi,* C.34, S.1, Ayrıbasım, Ocak- Şubat- Mart 1998, s. 120.

tanımını yapmak zordur[34]. Eğitimciler ve eğitim üzerine düşünenler, eğitimin en genel anlamdaki tanımını şu şekilde yapmaktadırlar: "Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir"[35].

17.ve 18.yüzyıllarda bilim alanında büyük gelişmeler meydana gelmiştir. İnsanlığın varolması ile birlikte başlayan eğitim de, bilimselleşme kronolojisinde aynı kaderi paylaşmıştır. Eğitimin bilimselleşmesinin, 19.yüzyıl sonlarında ve özellikle, 20.yüzyılda gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin eğitimlerini, araştırmalara dayalı ilkeler doğrultusunda ele almak üzere araştırma merkezlerinin kuruluşu, çeşitli görev ve işlevler için farklı yoğun programların geliştirilmesi gibi konular yüzyılımızda kurumsallaşmıştır[36].

Araştırmamızın sınırlarını çok aşacağından dolayı, eğitim alanının bir bilim olarak ortaya çıkışını, Eğitim Biliminin doğuşu ve gelişimini genel hatlarıyla ele alacağız

Eğitimin bilim olarak gelişmesi kolay ve çabuk olmamıştır. Ancak, sosyal ve davranış bilimlerindeki ilerlemeler eğitimin bağımsız bir araştırma alanı olarak gelişmesini hızlandırmıştır. Avrupa'da eğitim üzerindeki yeni görüşler Rönesans'tan sonra ağırlık kazanmıştır. 19. yüzyıla kadar eğitim alanında ortaya konan görüşler daha çok çocukların

---

[34] Coşkun Dğirmencioğlu, "Eğitime Bilimsel Yaklaşım", *Eğitim Bilimine Giriş,*Editör: Leyla Küçükahmet,, Ankara, 1997, s. 1.
[35] Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme,* Ankara, 1977, s. 77.
[36] Varış, *a.g.e.*, s. 18- 19.

gelişim özelliklerinin incelenmesi, öğretme yöntemlerinin geliştirilmesi ve çocuğa göre eğitim yapılması üzerinde yoğunlaşmıştır.19. yüzyılda ise bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeler ve endüstrileşmenin ortaya çıkardığı ihtiyaçlar, eğitimin bir bilim alanı olarak gelişmesini hızlandırmıştır. Psikoloji alanında ortaya konan yeni bilgilerde eğitim uygulamalarına öncülük etmiştir. 19. Yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında bazı önemli çalışmalar eğitim biliminin gelişmesinde etkili rol oynamıştır[37]. Bu yüzyılın başlarından beri eğitim bilimleri diğer bilim alanlarıyla bağıntı kurarak kuramsal ve deneysel temellerini sağlamlaştırmıştır[38].

Eğitimin bir bilim alanı olarak gelişmesi sonucuna eğitimde değişik uzmanlık alanları ortaya çıkmış ve eğitim bilimleri alanı çok çeşitlenmiştir. Eğitim alanının böylesine geniş olmasından dolayı, bazıları eğitimin, özel bir bilim olamayacağını iddia etmişlerdi. Fakat diğer bilimlere ait bölümlerin bir araya gelmesi olayının kendisi eğitimi özel bir alan yapmıştır. Eğitim Bilimi bu alanı başka bir bilimin ele almadığı bir biçimde, kendisine has bir bakış açısıyla ile incelediği için yeni bir bilimi oluşturmaktadır.

Kısaca ifade edecek olursak; Eğitim Biliminin asıl görevi eğitim olayını bütünlüğü içinde araştırmaktır. Eğitimcinin çocuk üzerinde hangi yolla etkili olması gerektiği, etkinin sınırlarının nereye kadar olduğu, yani amaçlar, etkiler, araçlar ve insan hayatındaki kuralların bütünü

---

[37] Fidan- Erden, *a.g.e.*, s. 31-32.
[38] Varış, *a.g.e.*, s. 52.

Eğitim Bilimi tarafından araştırılmak zorundadır[39]. Eğitim Bilimi, eğitim olayını bütün kademeleri , şekilleri, tipleri ve kanunları içinde araştırmak, kavramak, ve bilimsel bir ifadeye kavuşturmak durumundadır[40] .

D. Din Eğitimi Bilimi:

İnsan kendisini farkettiği andan itibaren kendisiyle, çevresiyle ilgili sorular sormuştur. Bilim ve felsefe insanın bu sorularına cevap bulmaya çalışır. Soruların asıl cevabı ise, bilim ve felsefeyi aşan bir alandan gelir ve "din" denilen kurumu oluşturur[41]. Din, duygular ve düşünce ile kavranamayan aşkın bir varlığa inanıştır[42]; ahlak, hukuk, bilim, sanat, ekonomi dışında, türü kendine özgü bir ulu varlığın gerçeğidir[43]. Din, insanın olduğu her yerde varolan, bireysel ve toplumsal yönden hayati önemi haiz bir olgudur. Tarih boyunca insanlığın genel gidişine damgasını vurmuş olan din, bundan sonra da etkin olmaya devam edecektir[44].

Bir sosyal gerçeklik olarak din, kamusal düzeyde kendisini iki alanda gösterir: Dini ibadetlerin yerine getirilmesi ve din eğitimi: Yani, dini ibadetleri kamusal düzen içinde serbestçe yerine getirme ve; dini

---

[39] Bkz. Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* s. 26.
[40] Egemen, Bedi Ziya, *Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi,* AÜİF Yay., Ankara , 1965, s. 64.
[41] Bilgin, "Atatürk ve Din", *AÜİF Dergisi,* C. 26, 1983, s.265.
[42] Hilmi Ziya Ülken, *Cumhuriyet Devri 50 Yıllık Türk Eğitimi,* AÜİF Yay.: 117, 50. Yıl, Ankara, 1973, s. 68.
[43] Bkz.İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Kur'an Felsefesi Üzerine İnceleme", *AÜİF Dergisi,* C.2, S. 1, 1953, s., 3.
[44] Hasan Onat, "Din Anlayışında Kabuk Değiştirme, Açılma ve Berraklaşma Süreci", *Türk Yurdu Dergisi,* C.14, S. 77, Ocak 1994, s. 22.

inançları ve pratikleri serbestçe öğrenme ve öğretme meselesi[45]. Toplum içinde birlikte yaşayan insanların davranışlarında dinin mutlaka etkisi vardır. O halde birbirimizle iyi diyalog kurabilmek için nelerden etkilendiğimizi bilmemiz gerekir. Hiçbir çocuk, genç veya yetişkin, hayatın dini bir yorumunun var olduğu gerçeğinden haberli kılınmadıkça, tam bir eğitim görmüş sayılamaz[46].

Dinin, özellikle, İslam dininin şekillendirmek istediği insan ile eğitimin şekillendirmek istediği insan arasında paralellik vardır. Eğitim, toplumun bugünkü ihtiyaçlarına ve yarın doğacak ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde toplumun hem sürekliliğini hem de gelişmesini temin etmek üzere, insanlar tarafından kurulmuş teşkilattır. Bu anlamda bu iki kurum yani din ve eğitim birbirlerine yardımcı olmada birleşmektedirler[47].

İslam Dini kültürümüzü derinden etkilemiş ve şekillendirmiştir. Doğumumuzdan ölümümüze kadar daima dini motiflerle karşılaşmaktayız. Yine Dini olaylar ve inançlarımız hayatımızı derinden etkilemektedir. Toplumun huzur ve birliğinin korunması, bunun devam ettirilmesi için, sahip olunan dini değerlerin ve bu değerlerle şekillenen kültürün yeni yetişen nesle aktarılması gerekmektedir. Bunun için bize

---

[45] Süleyman Hayri Bolay-Mümtaz'er Türköne, *Din Eğitimi Raporu*, Ankara 1995, s. 3,4.
[46] Bilgin, "Eğitimin Temellerinden Biri Olarak Din Eğitimi", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 33, s. 10.
[47] Hasan Ali Koçer, "Genel Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Eğitiminin Yeri", *Türkiye I. Din Eğitimi Semineri*, Ankara, 1981, s. 20 - 22.

yardımcı olacak en önemli unsur eğitimdir. Din eğitimi de genel eğitim içinde önemli bir yer sahiptir[48].

Bazılarının kanaatine göre din meselesi, genellikle bir eğitim meselesidir[49]. Din eğitimini genel eğitim dışında düşünmemiz mümkün değildir. Din, bir meslek değildir. İnansın inanmasın her insanı hayatı boyunca lehte veya aleyhte meşgul edecek bir kültür ve bilgi alanıdır. Bir tarih, bir coğrafya dersi insanın hayatında her zaman ona muhtaç olacağı bir alan sayılmaz. Gençlerin bir kısmına din dersi vermek, bir kısmına vermemek, gençleri dindar ve dinsiz diye kültür ve kanun açısından ikiye ayırmak olur[50]. Dünyadaki bütün memleketlerde din ve eğitim, birbirleriyle içiçedir. Eğitimden maksat insanı terbiye edip belli hedefler doğrultusunda yetiştirmekse aynı amacı taşıyan din faktörünü ondan ayırmaya imkan yoktur. Onun için dine ait eğitim ve öğretimin bir usul içinde verilmesi gerekir. İslam dininde eğitim bir koşullandırma eylemi değil, insanın beden ruh, akıl ve izan gibi, tüm yeteneklerini geliştirerek, neyi ne zaman, nasıl ve ne için yaptığını ve ne yapacağını bilen insanı yetiştirmeye yönelik beceri kazandırmak ve bilinçlendirmek sürecidir[51].

Zaten bugün sorun, Din Eğitimi'nin genel eğitim içinde yer alıp almayacağı değildir. Ne kadar ve nasıl yer alacağıdır. Bunun için de rehber, genel eğitimin amaçlarıdır. Bu yüzden Din Eğitimi ile

---

[48] Aşıkoğlu, "Toplum Hayatımızda Din Eğitiminin Önemi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 2, 1998, s.48.
[49] Baltacıoğlu, *Din ve Hayat*, (Sadeleştiren Abdullah Özbek), İstanbul, 1996, s. 22.
[50] Hüseyin Atay, "Türkiye'de Din Alanında Bazı Açmazlar" *Türk Yurdu*, Nisan, Mayıs- 1997, s. 41.
[51] Saffet Bilhan, "Din Eğitiminin Amacı", *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, Ankara, 1981, s. 96.

uğraşanların önce toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek insanı yetiştirecek olan genel eğitimin ana ilkelerini iyi bilerek ve bu insanın iyi yetişmesi için nasıl bir din eğitimi uygulanması gerektiğini belirleyerek, Din Eğitimi'nin sınırlarını buna göre çizmeleri gerekecektir[52].

Tarih boyunca halka dini bilgiler öğretilmiş, dini bilimler geliştirilmiştir. Fakat yakın zamana kadar din eğitimi ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkmamıştır. Kuşkusuz dinin öğretimini yapmak ayrı şey, bunun kime, nasıl, ne amaçla, hangi düzeyde öğretileceğini araştırmak, bu hususlarda teoriler geliştirmek onları denemek, uygulamak ayrı şeydir. Eğitim, insanı bütün kabiliyetleriyle geliştirme ve onu toplumun bir üyesi yapma yolundaki amaçlı ve planlı etkilemelerdir. İnsanın dini kabiliyetleri de din eğitimi ve öğretimi yoluyla bilinçli olarak ve sorumlulukla planlanabilir, yürütülebilir ve kontrol edilebilir[53]. İnsanlık hayatını çeşitli yönlerden kavrayıp, her alanda etkin bir rol oynayan dinin eğitim ve öğretiminin, belirli metot ve ilkeler doğrultusunda verilmesi ve de geliştirilmesi; dinin doğru anlaşılması, uygulanması için gereklidir.

Din Eğitimi, bir ilahiyat disiplini olarak, bütün diğer ilahiyat disiplinleri gibi bölünmez bütünün bir parçasıdır. O da din gerçeğini İslam Dini açısından ele alır. Fakat o, bu konuyu kendi başına değil, bilimsel metotlardaki yeni gelişmeleri ve onların etkilerini hesaba katarak her yeniliği ve anlayışı gözden uzak tutmayarak işlemeye çalışır.

---

[52] Koçer, "a.g.m.", s. 23, 24.
[53] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 24.

Çünkü günümüzün toplumu aynı zamanda bir haberleşme toplumudur. İnsanlar her gün, hatta her an, kendilerini ilgilendirsin ilgilendirmesin, pek çok ve çeşitli haberler almakta ve bunlardan etkilenmektedirler. Bu durum yok farzedilemez.

Öyleyse Din Eğitimi, mevcut bilimlerin ve uygulamaların bütününü iman ile ilişki içine sokmak durumundadır. Din Eğitimi çalışmalarının konusu sadece mevcut soruları cevaplandırmak veya sorular ortaya çıktıkça onlara cevaplar aramak değil, aynı zamanda sorulması gereken soruları, yani din eğitiminin gerçek konularını keşfetmektir. Hazır çözümler ve tarih bilgisi yeni ihtiyaçlar için, sadece birer örnek ve ön hazırlık teşkil edebilir. Asıl çözümler, çağın Eğitim Teknolojisinden yararlanarak ve yaşanmakta olan gerçekleri yok saymayarak bulunabileceklerdir. Böyle çözümler için, yani hem pratiğe cevap verebilmek, hem ilahiyatın sınırlarını zedelemeden çalışabilmek için din eğitiminin, kendisine has bir alana ihtiyacı vardır[54]. O alan da Din Eğitimi Bilimidir.

"Din Eğitimi Bilimi", dinin mahiyetine uygun olarak, insan varlığının bütünü ile ilgilenir; insanın hayatını, hayatın bütünlüğü içindeki yeri ile ele alır, yani insanla insan olarak ilgilenir. Din Eğitimi Bilimi, Tanrıyı, insanın menşei, yeryüzündeki manası ve geleceği ile ilgili bir problem olarak öğretime müsait kılmaya çalışır. Bu amaçla metotlar arar, onları dener, geliştirir[55].

---

[54] Cemal Aydoğan, "İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Kürsüsü Başkanı Doç. Dr. Beyza Bilgin'le Bir Roportaj, *Diyanet Gazetesi,* Yıl: 11, S. 249, 1980, s. 13.

[55] Bkz. Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* s. 28-29.

Din Eğitimi Bilimi ; dinin kendisi, esasları ve öğretileriyle yakından ilgilenir. Dinin teorik bilgileri yanında onun eğitim-öğretimi, bunlarla ilgili uygulama ve tecrübelerin mazideki ve bugünkü durumları, dini inancın eğitimle ilişkisi konularını ele alır[56].

Her türlü Din Eğitimini, el yordamı, deneme-yanılma uygulamalardan kurtarmak, fikir kısırlığını önlemek, Din Eğitimi Biliminin görevlerindendir. Din Eğitimi Bilimi, mevcut bilimleri ve teknik gelişmeleri de iman ile ilişki içine sokmak durumundadır. Her yeni gelişme dini açıdan yorumlanacak ve uygulamaya öneride bulunacaktır. Din Eğitimi Bilimi, din eğitimi ve öğretimini meslek edineceklere, vahiylerin nasıl sosyal açıdan etkili bir biçimde öğretim konusu yapılabileceği konusunda tavsiyelerde bulunacak örnekler geliştirecektir. Bir başka görevi de teori-pratik bütünleşmesine yani meslek uygulamalarına aracı olmaktır [57].

Günümüzde Din Eğitimi Bilimi artık kendine has alanı, metotları, ilke ve prensipleri olan bağımsız bir bilim dalıdır. Ancak, ülkemizin sosyo - kültürel yapısında son derece önemli bir faktör olan din ve din eğitimi üzerine yapılan çok geniş spekülasyonlara rağmen bu alandaki bilimsel çalışmalar azdır[58].

---

[56] Kerim Yavuz, *Günümüzde Din Eğitimi,* Çukurova İlahiyat Fakültesi Yay., Adana, 1998, s. 53.
[57] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* .s. 30-33.
[58] Neda Armaner, "Çağdaş Eğitim İlkeleri Doğrultusunda Din Eğitimi", *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri,* Ankara, 1981, s. 200.

İKİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNİN BİLİMSELLEŞTİRİLMESİ

1.. Din Öğretiminin Geçirdiği Evreler

1. Öğretimin Dini Temelli Olduğu Dönem:

İlk emri "oku"[59] olan İslam Dini'nin, ilme ne derece önem verdiği açıktır. Kur'an'ı Kerim, bilmeyi, öğrenmeyi ve öğretmeyi teşvik eden ayetlerle yüklüdür. Bunun yanısıra İslam'ın elçisi olan Hz. Muhammet gerek sözleri ve gerekse uygulamalarıyla Kur'an'ın ilme verdiği bu önemi göstermiştir. Nitekim Medine'de inşa ettirdiği mescitteki derslerinde ilk İslam öğretmeni ve terbiyecisi olduğunu davranışlarıyla da sergilemiştir[60] .

Tarih boyunca tüm toplumlarda görülen din, toplumların ekonomik, politik ve sosyal faaliyetlerin düzenlenmesinde önemli rol oynamıştır. Eğitimin gelişimi incelendiğinde de ilk formal eğitimin dini kurumlarda verilmeye başlandığı görülmektedir[61].

İslam Toplumu ilk başta geleneksel öğretim kurumları olmayan basit bir toplumdu. Toplum genişleyip, devlet büyüyüp bir imparatorluk halini alınca ve fetih edilen dünya milletleri içinde öğretim ve öğrenim,

---

[59] Alak (96): 1.
[60] Bu Konuda bkz.Hıfzırrahman Raşit Öymen, "İslamiyette Öğretim ve Eğitim Hareketleri" , *AÜİF Dergisi*, C. XI, Ankara, 1963, s. 61.
[61] Fidan-Erden, *a.g.e.*, s. 84.

ilmi ve felsefi gelenekleri olan milletlerin önemlileri İslam toplumunun içine girince, İslam öğretim sisteminde de önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Böylece, zamanla İslam toplumunun genişlemesi yanında, sürekli gelişen ve çoğalan ilimlerin belli bir düzen içinde öğretilmesi gereği ortaya çıkmış, eğitim ve öğretim faaliyetler cami dışına kaymıştır[62].

Eğitim-öğretim faaliyetleri cami dışına kaymadan, medreseler açılmadan önce öğretim yapılan yerleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Küttab: Okuma-yazma öğretim yapan mektepler.
2. Kur'an ve İslam dini esaslarının öğretildiği mektepler.
3. Camiler.
4. Saraylarda ilk öğretim.
5. Kitapçı dükkanları.
6. Ulema evleri.
7. Edebiyat salonları.
8. Badiye (çöl)[63].

Gerçekten doğuda olduğu kadar, batıda da din, eğitim ve öğretim kuruluşlarına yüz yıllar boyunca hakim olmuş ve bu özelliği on

[62] Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi, Medrese Programları İcazetnameler, Islahat Hareketleri,* Dergah Yay., İstanbul, 1983, s. 25

[63] Bkz. Ziya Kazıcı, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi,* MÜİF Yay. No: 83, İstanbul, 1995, s. 17,36.

dokuzuncu yüzyıla kadar devam etmiştir[64]. İslam tarihinde bütün öğretim ve eğitimin dini bir nitelik taşıdığı ve dinden kaynaklandığı, dini anlayış ufukları geniş olan insanlar önder olduklar zaman ilimlerin ve felsefenin ilerlediği ve dar olan insanların idaresinde de yasaklandığı görülmektedir[65].

Beyza Bilgin bu dönemlerdeki eğitim-öğretim sisteminin "dini" diye nitelendirilmesi hususunda şu önemli tespitleri yapmaktadır:

" Büyük dinlerin getirdikleri dünya görüşleri hayatın bütünlüğü prensibine dayalıdır. Bu görüşler eğitim-öğretim sistemini bütünüyle etkilemiştir. İslam Dini de, müslümanlığı kabul eden ülkeler de aynı şeyi yapmıştır...Hayatın böyle bütüncü bir yorumu eğitim-öğretimi bütünüyle onun emrine vermişti. Daha sonra hangi branşlara ve mesleklere hizmet verecek olursa olsun, bütün eğitim – öğretim kurumları temelde bu yorumu, bu bakış açısını bütün öğrencilere vermek zorundaydı. Bu sebepten bu devredeki eğitim ve öğretime "dini" diyoruz"[66].

Osmanlı İmparatorluğunda 19.yüzyılın ortalarına kadar eğitim, dini kurumların etkisi altındaydı. Bu dönemde: a- Sıbyan okulları (mahalle mektepleri) ve b- Medreseler olmak üzere iki çeşit okul vardı. Osmanlı eğitim sistemi medreseler üzerine bina edilmişti. Kadılık, müftülük görevlerinin yanında devlet idaresi ile ilgili tüm görevler medreselerde yetişenler tarafından yerine getiriliyordu. Bu yüzden

---

[64] Öymen, "a.g.m.", s. 61.
[65] Atay, *a.g.e.*, s. 22.
[66] Bkz. Bilgin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, (8-10 Nisan, 1988)* DİB. Yay., Ankara, 1991, s. 331-332.

medrese ve medreseliler büyük saygınlığa sahiptiler. Medreseler devletin kontrolünden uzak, hemen hepsi de vakfa bağlı, dolayısıyla dini ve sosyal yönü ağır basan müstakil öğretim kurumları idiler[67].

İlk zamanlarda Osmanlı Devletinin yükselmesinde ve Türk-İslam medeniyetinin meydana gelmesinde şüphesiz mevcut eğitim ve öğretim müesseselerinin özellikle medreselerin büyük rolü olmuştur. Bütün İslam alemine yayılmış olan medrese sistemi Osmanlı İmparatorluğunda da uzun yıllar devam etmiştir.

Ancak on yedinci yüzyıldan itibaren devletin zayıflamaya, sosyal ve ekonomik düzenin bozulmaya başlaması ile, önce, vakıf kurumu sonra da ona bağlı olan eğitim ve öğretim sistemi çökmeye yüz tutmuştu. Medrese bu durumu hiç fark edemediği gibi, fark edenlere de fırsat vermemiştir[68].

Medrese, toplumun bütün ihtiyaçlarını görememesi yanında tarihi görevinin ana bölümü olan din öğretimini de asra cevap verecek seviyede yerine getirememekteydi[69].

Böylece kendi tarihi ve bünye içi gelişme ve gerileme nedenlerine eğilmeden, modern eğitim öğretim ilkelerine adapte olma kolaylığına ve bir nevi kendi kendini inkara düşen medrese, öğretim konularını, yani birer ilim haline gelmiş ve bilgi seviyesinde kalmış müfredatını modern

---

[67] Bkz.Bayram Kodaman, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, II. Baskı, s. 9, 10.
[68] *A.g.e.*, s. 10,11.
[69] Atay, *a.g.e.*, s. 195.

ve batılı metotlarla öğretme çabasını gösterince haliyle akıbetini de kendiliğinden hazırlamıştır[70].

Sonuçta, 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanun'u[71] ile medreseler kapatılıp, eğitim-öğretimde birlik sağlanıncaya kadar geçen, din eğitimi ve öğretiminin "dini" temele dayandığı bu dönemde, din eğitiminin bağımsız bir bilim dalı oluşu ile ilgili ciddi adımlar atılmadığı görülmektedir.

2. Din Öğretiminin Branş Haline Gelmesi:

Cumhuriyetle birlikte eğitim sistemi yeni bir safhaya girmiştir. Medreseler kaldırılmış, din öğretimi genel öğretim içinde bir ders olarak yerini almıştır[72]. Din dersinin tartışmalı bir alan oluşturması da, onun değişen eğitim sistemi içinde, müstakil bir branş oluşundan itibaren başlamıştır[73]. Dinsiz olmak, demokratik bir toplumda suç olamaz. Ancak, dinin gereksiz bir kurum ve inanç olduğunu düşünmekle, dini konuların cahili olmak farklı şeylerdir. İslam geleneğinde dini zorla benimsetme yoktur. Bir devlet eğitim kanalıyla vatandaşlarını sosyalleştiriyor, yaşadığı toplumun tarihini, kültürünü, coğrafyasını nasıl öğretiyorsa, dinini de öğretmek zorundadır.Çünkü kültür dinle örülmüştür, bu yüzden dini bilmek demek toplumu tanımak demektir[74]. Din toplumun ihtiyaç duyduğu, ondan ayrı kalmasının mümkün olmadığı

---

[70] İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi,* MEB Yay., Ankara, 1966,s. 22.
[71] Bu Kanun çerçevesinde yapılan uygulamalar için bkz. Doğan, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tevhid-i Tedrisat Çerçevesinde Din Eğitim-Öğretimi ve Yapılan Tartışmalar.", ss. 227-288; Parmaksızoğlu, *a.g.e.,* s. 5, 27; Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din eğitimi* s. 45.
[72] Ülken, *Cumhuriyet Devri 50 yıllık Türk Eğitimi,* s. 17.
[73] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* s. 59.
[74] Süleyman Hayri Bolay-Mümtaz'er Türköne, *Din Eğitimi Raporu,* Ankara, 1995, s. 6, 10, 13, 14, 16.

bir olgudur. Din konusunda bilgisizlik, en tehlikeli bilgisizliktir. Çünkü inanmaya yöneliktir. Yanlış inanma, yanlış şartlanma demektir. Yanlış şartlanma, "taassubu" doğurmaktadır. Her konuda olduğu gibi din konusunda da doğru bilgilendirme büyük önem taşımaktadır. Bunun yeri de eğitim-öğretim kurumları okullar olmalıdır. Bundan dolayı "Din Eğitimi-Öğretimi", genel eğitim ve öğretimin ayrılmaz parçası kabul edilmeli ve okullarda verilmelidir[75].

1924 Öğretim Birliği inkılabı yapıldığı sırada ilkokul programlarında Din dersi, Kur'an-ı Kerim okutulması ile birlikte, ikinci sınıftan itibaren ikişer saat olarak okutuluyordu. 1930 yılında din dersleri yalnızca 5.sınıf öğrencilerine, anne-babalarının istemesi halinde, haftada yarımşar saat olarak verilen bir ders haline gelmiştir. Köy ilkokullarında dersler isteğe bağlı değildir, fakat yine haftada bir gün ve yarım saattir. Köy ilkokullarında 1939-1940'lara kadar böylece devam eden din dersleri, şehir ilkokullarında 1930'lardan itibaren kaldırılmaya başlanmıştır.

1949'dan itibaren, din dersini program dışı ve isteğe bağlı olarak yeniden programlara alınması ve 1974-1975 yılında 4.ve 5.sınıflara zorunlu Ahlak Dersinin konulması ile din öğretiminde daha da yeni bir döneme girilmiştir. 1982-1983 öğretim yılında her iki ders birleştirilerek Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi adı altında ilkokul 4.sınıftan itibaren, bütün diğer derslere benzer şekilde, zorunlu derslerden biri olmuştur[76].

---

[75] Abdurrahman Küçük, "Din Öğretimi Üzerine Düşünceler", *Türk Yurdu*, Nisan- Mayıs, 1997, s. 173.
[76] Bilgin – Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim* Yöntemleri, Akid Yay., Ankara, 1991, s. 19-21.

Benzer gelişmeler Orta Öğretimde de yaşanmıştır. 1930 programına kadar orta okullarda varolan Din Dersi, bu tarihten itibaren kaldırılmıştır. Yeniden konulması 1956-1957 öğretim yılındadır ve isteğe bağlıdır. 1967-1968 öğretim yılında, liselerde başlangıçtan beri bulunmayan Din Dersi, isteğe bağlı olarak yer almıştır. 1974-1975 öğretim yılında buna mecburi Ahlak Dersi eklenmiştir.

1982-1983 öğretim yılından itibaren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi adı ile birleştirilen bu dersler, bütün diğer dersler gibi, mecburi dersler arasında yerini almıştır. Orta öğrenime din öğretmeni yetiştirmek üzere A. Ü. İlahiyat Fakültesi açılınca programda sadece bir pedagoji dersi bulunmuştur. Bu ders de uzun yıllar, bir genel psikoloji, bir Terbiye Felsefesi[77] olarak okutulmuş, uygulama söz konusu olmamıştır. Zaman içinde Din Pedagojisine dönüştürülen bu ders, 1979-1980 öğretim yılında "Din Eğitimi" adı ile bir branş haline gelmiştir[78].

Eğitim-öğretim faaliyeti bir devlet görevi olup da mecburi hale getirilince artık vatandaşlar çocuklarını programını devletin belirlediği okullara gönderecekti. Din bu okullarda yine öğretiliyordu. Fakat öğretime artık dini denemezdi. Çünkü orada doğrudan doğruya dinden kaynaklanmayan, dine dayalı olmayan dersler de yer alıyordu. Öğretimin bütünlüğü içinde din, dinin öğretimi olarak branşlardan biriydi. Türk Eğitim Sisteminde devlet okulu uygulamasına geçilince, dini öğreten dersler ile müspet bilimleri öğreten dersler arasındaki farklar ortaya

---

[77] Terbiye felsefesi ile ilgili geniş bilgi için bkz.Bedi Ziya Egemen, *Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi*, AÜİF Yay., Ankara, 1965.

[78] Bilgin – Selçuk, *a.g.e*, s. 20-21.

problemler çıkarmıştır. Devlet okullarının açılmasından itibaren, geçen zaman içinde din öğretiminin uğradığı değişiklikleri dört madde halinde sıralayabiliriz:

1- Okullarda zorunlu dersler arasında din dersi.

2- Din dersinin okullardan uzaklaştırılması.

3- Okullarda isteğe bağlı din dersi.

4- Okullarda zorunlu dersler arasında din dersi[79].

1982 Anayasası ile, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" adıyla zorunlu dersler arasına giren din dersinin, zorunlu hale getirilmesi aniden ortaya çıkmış bir fikir değildir. Bundan önceki yıllarda da laikliğin değişik yorumları arasında bu fikir teklif edilmiştir[80]. Yine 1976 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, Beyza Bilgin tarafından Türkiye'de Din Eğitimi Bilimi alanında yapılan alan araştırmalarının ilki olma özelliğine sahip, Türkiye genelinde Liselerdeki Din Dersi Öğretmenlerinin bütününe uygulanmış geniş kapsamlı bir ankete dayalı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları da Din Dersinin isteğe bağlı oluşunun memnuniyetsizlik doğurduğunu ortaya koymaktadır[81].

---

[79] Bilgin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, 8-10 Nisan 1988*, DİB Yay., Ankara, 1991, s. 332-333.
[80] Din dersi ile ilgili tartışmalar için bkz.Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* s. 61-74.
[81] Bkz. Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri,* Emel Matbaacılık, Ankara, 1980.

1982 Anayasası 2.maddesinde, "laiklik" Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır. Buna uygun olarak, dine ve mezhep nedeniyle kişilere karşı farklı muamele yapılamayacağı "Kanun Önünde Eşitlik" hakkındaki 10. maddesi de dini özgürlükleri genel olarak tanımış ve bu arada din eğitim ve öğretimini devlet gözetim ve denetimi altında yapılacağını öngörmüştür. Ayrıca, Anayasanın 42. maddesi eğitim ve öğretim hakkı"nı herkes için güvence altına almıştır[82].

[82] Bolay-Türköne, *a.g.e.,* s. 101,167.

B . Din Eğitimi ve Öğretiminin Bilimselleştirilmesi

1. Metotların bilimselleştirilmesi

a. Cumhuriyet Öncesi:

Din Eğitimi ve Öğretimi için özel öğretim yöntemleri geliştirilmesi çok yeni bir olaydır. Kur'an ayetlerinde ve peygamberin sözlerinde terbiye ile, eğitim öğretimin ilke ve yöntemleri ile ilgili, yön verici pek çok öğüt ve uyarı bulunduğu halde, bunlar "Din Eğitimi Bilimi"ne veya "Din Öğretimi"ne kaynaklık edecek şekilde sistemli olarak ele alınmış değildir. Din öğretimi, Allah'ın sözleri olan Kur'an ayetleriyle, peygamberlerin sözleri olan hadislerin öğretimi şeklinde, bir yetişkinler eğitimi olarak başlamış, diğer din bilimleri bunlardan doğmuştur[83].

Çocukların ve gençlerin birlikte bulunduğu bu eğitimde esas metot değil muhtevadır. Yani vahyin kendisidir. Kur'an metinleridir. İlk devirlerde mescitler ve camilerle her türlü toplanma yerleri dini öğretmenin yeri sayılmıştır. Dini öğrenmek, Kur'an'ı öğrenmek demektir. Dersler herkese açık olmuştur. En eski usul verilen derslerin ezberlenmesidir. Önce Kur'an'ı ezberlemek, sonra imkan ölçüsünde Hadis öğrenmek gerekiyordu. Hadisler kelimesi kelimesine yazdırılıyordu. Çünkü doğruluklarının korunması, kelime ekleme ve

---

[83] Bilgin-Selçuk, a.g.e., s. 3.

çıkarma gibi bir yanlışlığın yapılmaması önemli idi. Allah ve elçisinin sözleri, başka bütün sözlerden ayrı tutulmalıydı[84].

Öğrenmek ve öğretmek işi Müslümanların hepsinden istenen bir işti. Başlangıçta öğretim bir yetişkinler öğretimi idi. Müslümanlar öğrenirken öğretmek durumunda idiler. Öğretimin konusu, Kur'an ayetlerinin bellenmesi, anlaşılması, hedeflerinin ve uygulanışının gösterilmesi idi. Bu öğretim, ibadet ile birlikte aynı yerde yapılmıştır[85].

Hz. Peygamberin Medine'ye hicretinden sonra kurduğu Mescid'e bitişik olarak bina edilen Suffa'ya devam edenler burada okuma ve yazma öğrenirler ve İslam terbiye ve disiplini ile yetişenler vahiy katipliği de ifa ederlerdi[86].

İslam aleminde öğretim yeri olarak medrese ve mektepler yapılıncaya kadar cami ve mescitler öğretim yeri olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Başlangıçta bilimler Kur'an, Hadis ve Fıkıh'tan ibaret olduğu için bunların camilerde öğretilmesi sakıncalı olmamıştı. Fakat camilerde sadece dini bilgiler öğretilmemiştir. Dil ve Edebiyat, Fıkıh ve Felsefe dersleri için de, uzmanların çevresinde öğretim halkaları oluşturulmuştur. Öğretim halkaları, öğretim elemanlarının imkanlarına göre sabah, öğle veya ikindi namazlarının sonunda veya önünde kurulurdu. Anlatma metoduna dayanan bu sistem; müderrisin bilgisine,

---

[84] Bilgin-Selçuk, a.g.e., s. 3.
[85] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 10.
[86] Armaner- A. Zeki Ökmen, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodik Bilgiler*, M. E. B . Yay., İstanbul, 1960, s. 2.

görgüsüne ve sanatına, ölçme ve değerlendirme de doğrudan doğruya müderrisin kanaatine bağlı idi.

İlk devirlerde her öğrencinin kullanabileceği sayıda yazılı hadis metni temin edildiğinde, metin yüksek sesle okunuyor, hocalar açıklamalar yapıyorlardı. O zaman öğrenciler bu açıklamaları not ediyorlardı. İkinci bir usul, hoca ile talebenin birbirine karşılıklı sorular sorması idi. Kur'an öğreniminde ezber yine devam ediyordu. Sorular sorulması hadis dersi içindi. Öğrenciler genelde erkek idi. İlk asırlarda belli günlerin kadınlar için ayrılması usulü devam etmişse de, kadınların giderek azalması sonucu bu usulün kaldırılmış olduğunu görüyoruz[87].

Camide şöhret sahibi bir bilginin derslerinin açık olması şarttı. Bu derslere çok uzak yerlerden gelen öğrenciler de devam ederler, hocanın kendileri hakkında ulaştığı kanaat sonundaki tavsiyesi üzerine, başka bir yerde yaşayan bilginin halkasına devam ederek öğrenimlerini tamamlarlardı. Böylece yetişenler kendi halkalarını kurarlardı. Bilimler çeşitlenince ve öğrenciler çoğalınca öğretim ayrı binalara taşınmış, fakat cami dersleri bütün bütün kesilmemiştir.

Camilerin ibadete bırakılmasından sonra da öğretim işi camilerle yakınlığını sürdürmüştür. Camilerin yanlarına öğretimin değişik kademelerine hizmet veren medreseler, küçük çocuklar için sübyan mektepleri, kütüphaneler, yapılmıştır. Öğrencilerin öğretim

---

[87] Bilgin, Selçuk, *a.g.e.* s. 3.

elemanlarının ve hizmetlilerin ihtiyaçlarına dönük olarak aşevleri, hastaneler, sosyal yardım kurumları bunlara eklenmiştir[88].

Din Eğitim Sistemi ise bilhassa Selçuklular devrinde disiplinli ve teşkilatlı bir hal almış[89], Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise medreseler iyice gelişmiştir[90]. Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde her alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da sıkıntılar baş göstermiş, bir takım düzenlemelere gidilmişti. Açılan yeni okullarda din, diğer dersler yanında bir ders olmaya başlamıştı[91].

Yeni derslerin öğretimi yeni yöntemler ve ders araç ve gereçleri gerektirmiştir. Okullara sıralar, kürsüler, yazı tahtaları, haritalar giriyordu. Din dersini öğreten Hoca efendiler için bunlar pek uygun görünmüyordu. Onlar sandalye üzerinde rahat oturamıyor, yine eski yerlerine oturmak istiyorlardı. Bu defa öğrenciler yukarıda kalıyorlardı. Onları da yere indirmek gerekiyordu. Zaten Kur'an-ı Kerim, sıralar üstünde bacak sallayarak değil, diz çökerek okunmalıydı. Bunlar, din öğretiminin gerilemekte olan durumunu daha da güçleştiriyordu. Din öğretmenleri, her yeniliğe karşı çıkan uyumsuz insanlar olarak görülüyorlardı. Yeni öğretime geçişi kolaylaştırmak üzere ilk olarak 1847 yılında, Sıbyan mektebi hocaları için çocukları eğitimi ve öğretimini nasıl yapmaları gerektiği ile ilgili bir "Talimat" belirlenmiştir. Talimatta öğretim programları, öğretim araç-gereçleri,

---

88 Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* s. 13,14.
89 Armaner-Ökmen, *a.g.e.*, s. 2.
90 Fazlurrahman, *İslam ve Çağdaşlık*, s. 131.
91 Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. , 47.

öğretim yöntemleri, öğretim süresi, devam ve disiplin, öğretmenlerin tutum ve davranışları hakkında temel hükümler yer almıştır [92].

Neticede, on dokuzuncu yüzyıla doğru ekonomik ve askeri yönden devletin iyiden, iyiye zayıflamasıyla birlikte, halk artık çocuklarını okula göndermemeye başladı. Medrese öğrencileri giderek azalıyordu; Medresenin dışındaki öğretim kurumlarına gidenlerin daha çok imkanlara sahip olduklarını gördükçe, gençler oralara gitmeye heves ediyorlardı. Ayrıca eli kalem tutan herkes medreseyi kötülüyordu; Öğrencilerin, kimsenin yüzüne bakacak halleri kalmıyordu. Islahat çalışmalarında çok geç kalınmıştı[93].

Yine, O zamanki eğitim kurumları milli olmaktan çok uzaktı. Okullar, birbirlerine kapalı dikey kuruluşlar halinde, üç ayrı kanalda yapılanmıştı:

Birincisi ve en yaygın olanı Kur'an öğretimine, arapçaya ve ezberciliğe dayalı okullar (mahalle mektepleri ve medreseler), ikincisi yenilikçi Tanzimat okulları idadiler ve sultaniler, üçüncüsü de yabancı dilde öğrenim yapan okullar (kolejler ve azınlık okulları). Bu üç kanalda üç ayrı görüşün üç ayrı yaşam biçiminin, hatta üç ayrı çağın insanı yetiştiriliyordu[94].

Medrese kendi kabuğuna çekilmiş, mektep ise "taklitçilikten" bir adım öteye gidememiştir. Dolayısıyla yeni ve gerçek eğitim sistemi

---

[92] *Bilgin - Selçuk, a.g.e.* s. 7, 8.
[93] Bkz.Bilgin-Selçuk, *a.g.e.* s. 13.
[94] Zekai Baloğlu, *Türkiye'de Eğitim*, (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği) 1990, s. 6

vücuda getirilememiştir. Yani mektep-medrese sentezine gidilememiştir. Bu dönemde medrese dejeneredir; mektep şuursuz ve hedefsizdir[95].

b. Cumhuriyet Dönemi:

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte eğitim sisteminde önemli gelişmeler sağlanmıştı. Belki de en önemlisi Büyük Millet Meclisi'nden 3 Mart 1924 tarihinde, Halifeliğin kaldırılmasıyla aynı zamanda 430 sayılı kanunun çıkarılmasıydı. Bu kanun bütün öğrenim kurumlarını birleştirmekteydi. (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) ve en önemli maddesi şuydu: Madde 2. "Şeriye ve Evkaf Vekaleti veya hususi vakıflar mütevellileri tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekaletine devir ve raptedilmiştir". Madde 4. "Yüksek diniyyat mütehassıslarının yetiştirilmeleri için Daru'l-Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi kurulacak, imamlık ve hatiplik gibi dini hizmetleri gören memurların yetiştirilmesi için ayrı mektepler açılacaktır"[96].

Medreseler, Atatürk'ün deyimiyle eski Türklerin modern zihniyette kurdukları üniversiteler demek olan bu müesseseler, kuruldukları tarihten itibaren Tanzimat'a kadar, asırlar boyunca müslüman Türk topluluklarında yegane genel öğretim kurumları idi. Tanzimat'tan sonra, medreselerin yanında mektepler de açılmaya ve böylece memlekette, iki ayrı kaynaktan iki ayrı zihniyette insan yetişmeye başladı. Böylece bir ikilik ortaya çıktı. Neticede, zamanın şartlarına ayak uyduramayan ve eğitim-öğretimdeki modernleşmeye göre

---

[95] Kodaman, *a.g.e,* s. XIII..

[96] *Maarifle İlgili Kanunlar,* Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, s.14.

kendini yenileyemeyen medreseler, Tevhid-i Tedrisat kanunu ile kapatılmış oldu[97].

Böylelikle, Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlıdan İslam'ın gelişme çağlarındaki dinamik, süreklilik içinde değişme ve gelişmeyi esas alan zihniyeti yerine, durgunluk, mevcudu koruma ve maziye sarılma anlayışının bir ideoloji haline getirildiği katı bir muhafazakar zihniyeti devir almıştı. Elbette bu dar ve durgun zihniyetin dışında birçok parlak zihinler vardı[98].

Medreselerin kaldırılmasıyla dini hayat, bu müesseseden yetişen eski nesiller tarafından bir müddet yürütülmüşse de, son zamanlarda bu nesil de tükenmeye yüz tuttuğundan ortaya çıkan boşluğu hiçbir menşei olmayan, gelişigüzel yetişmiş, eskisinden daha cahil bir zümre doldurmaya başlamıştır. Şöyle ki bilimin gereklerine ve gerçeklerine göre en yeni metotları kullanma çabasında ve başarısında bulunan genel eğitim kurumları dışında bırakılan din eğitimi gizli ve kaçak olarak çok kötü şartlar ve ilkel metotlarla yürütülmüştür. Din adamları toplumu olumsuz bir yönde etkilemeye devam etmiş, milli eğitimde tek sistem ve modern ilkeler yerleşirken bir süre dini eğitime gereken önem verilmemiştir[99]. Cumhuriyetle birlikte girilen bu dönemde, Büyük Önder Atatürk'ün Din Eğitimi'nin Bilimselleştirilmesi ile ilgili katkılarını inkar etmemek gerekir. Neda Armaner bu hususta şunları dile getirmektedir:

---

[97] Gürtaş, *a.g.e.*, s. 78-79.
[98] Ethem Ruhi Fığlalı, "İslam'ın Bugünkü Meseleleri" *Türk Yurdu,* Nisan, Mayıs- 1997, s. 30.
[99] Parmaksızoğlu, *a.g.e.*, s. 25-26.

"Atatürk'ün İslam Dini ve Din Eğitimi ile ilgili düşünce ve sözlerini tanımaya çaba göstermiş bir kişi olarak onun direktiflerinden esinlenen ilkeleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1) Din eğitimi de, her öğretim gibi akıl ve mantığa uygun herkesçe anlaşılabilir olmalıdır. İşlenen konular fanatizme ve dar kalıplara düşmeksizin bilgi çerçevesinde açıklanmalıdır.

2) Din eğitiminde verilen inançlar teferruata boğulmadan sade bir şekilde anlatılmalı ve kesinlikle hurafe ve batıl inançlar kapsamında tefsirlere geçilmemelidir.

3) Din konularında şekilci ve taklitçi tutumlara ağırlık verilerek değil, din olgusuna ruhsal ve derin bir içerik kazandıracak, kişiliği olumlu ve moral yönde etkileyecek bir açıklamalar yapmak ve kitapları bu açıdan hazırlayarak eğitimi pekiştirmek gerekir.

4) Dinde zorlamalardan ve yaptırımlardan kaçınmalıdır.

5) Eğitim eski değimiyle "terbiye" sözcüğü yalnız olarak kullanıldığı zaman herkes buna kendine göre bir anlam verir. Dini eğitim, milli eğitim ve milletler arası eğitim gibi. Tüm bu eğitimlerin hedef ve amaçları başka başkadır. Milli eğitim esas tutulduktan sonra yeni neslin bütün ruhi kuvvetlerine önem verilecek her türlü eğitim behemehal milli niteliklere aykırı verilemez.

6) Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri eğitimin sınırı ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin

geleceğin ve kendi benliğine, milli geleneklerine düşman olan tüm unsurlarla mücadele etme gereği öğretilmelidir.

7) Çocuklarımızın saf seciyesi yeteneklerle doludur. Ancak bu doğal yetenekleri yetiştirebilecek olanlar ise öğretmenlerdir"[100].

Şu hususun altını çizmek gerekir ki, Din Öğretiminde geleneksel metotları yeterli görmemeli, modern bilimlerle, özellikle Eğitim Bilimi ile ilişki kurulmalıdır. Çünkü; Eğitim işi hem bir bilim hem de bir sanattır. Bilimdir, çünkü belirli ilkelere dayanır, deneylerde elde edilen sonuçlardan, gözlemlerden yararlanır, insanı en iyi yetiştirmek gibi bir amaçla usuller geliştir, sonuçlara varır; Sanattır çünkü eğitim işini üstlenenler, eğitecekleri insanın durumuna, ona neyi ne için öğreteceklerine uygun olarak kendilerin tavsiye edilen çeşitli metotları kullanmak, gerektiğinde değişiklik yapmak durumundadırlar[101]. Unutulmamalıdır ki, "yalnız programlar, kitaplar üzerinde oynayan fakat disiplini, öğretim metotlarını değiştirmeyen bir düzenleme, ciddi bir düzenleme olamaz"[102].

1908 Meşrutiyet hareketinden sonraki yıllarda dersleri, konferansları, yazıları ve eğitim sergileri ile eğitim alanında aralıksız çalışmış, Baltacıoğlu'nun "Talim ve Terbiye" adlı eserinde naklettiği şu

---

[100] Bkz.Armaner, "agm", s. 202, 203.
[101] Bilgin- Selçuk, *Din Öğretimi*, s. 30.
[102] Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılap*, Haz: Rıdvan Canım, Remzi Yavaş Kıncal, MEB Yay., İstanbul, 1995, s. 15.

anısı o dönemin öğretim metotları hakkında ipucu vermesi açısından önemlidir:

"Vefa Lisesi'nde okuyordum, öğretmenlerimiz bizden yalnız bir şey istiyorlardı; söylediklerini ezberlemek!... Coğrafya, tarih, matematik, edebiyat... Her ders için böyle idi; hatta dinimizi, inancımızı bile ezberledik!... Ezberlemek, okul hayatında bütün başarıların, ödüllerin, takdirlerin, derecelerin, terfilerin anahtarı gibiydi!..."[103].

Baltacıoğlu, eğitim ve öğretim metotlarındaki hataların sonuçlarını şu değerlendirme ile ortaya koymaktadır:

"Bilginin elde edilmesinde öğrencinin bedenini, duygusunu, düşüncesini ortaklaşa davranışa sevk eden bir metot en iyi metottur. Eğitim ve öğretimde kişisel tecrübenin, faaliyetin düşmanı olan metotlarımızın ürünü; sağlıksız, beyinsiz, kalpsiz, azimsiz, dayanıksız, korkak gençlerdir"[104].

Türkiye'de Din Eğitimi Biliminin kurucusu olan Prof. Dr. Beyza Bilgin de dinin eğitim ve öğretiminde metot konusunun önemine şu ifadelerle değinmektedir.:

"Vahiy insan içindir. Onun işitilmesi, anlaşılması, üzerinde düşünülmesi ve yaşantıya yön vermesi gerekir. Eğer vahiyler, insanın gelişme çizgisine uygun bir yöntemle, muhteva ve araç gereçlerle

---

[103] Baltacıoğlu, *a.g.e.* s. 16.
[104] *A.g.e.* s. 91.

planlanabiliyor ve bu planlama insanın onları anlamasını kolaylaştırabiliyorsa bunu yapmak dini bir görev, bir sorumluluktur" [105].

Yine Bilgin; Kuran'ı yüzünden okuyup, anlamanın, yorumlamanın ve böylece davranış kazanmanın metotlaştırılması gereğine işaretle, Günümüze kadar gelmiş kültür birikiminin üzerinde Kur'an'a gidilmesi gerekli kontrol ve incelemelerden sonra taptaze bir bakış açısı ile günümüze dönülmesi ile ilgili çalışmalar yapılması gerektiğini söyler[106].

Bilgin, yeni yöntem çalışmalarını Kur'an'ın okunması ve anlaşılması çalışmalarına hasretmiştir. Yeni yöntemle ilgili olarak Beyza Bilgin'in görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

1. Kur'an'ın anlaşılamayacağı düşüncesinin yanlışlığı her fırsatta insanımıza anlatılmalıdır. Herkesin gücü nispetinde ondan bir şeyler anlayabileceği örneklerle gösterilmelidir.

2. Kur'an'ın kutsallık adına süslü torbalar içinde gitgide müslümanlardan uzaklaşması engellenmeli ona en güzel saygının okuyarak ve anlayarak gösterilebileceği sık sık vurgulanmalıdır.

3. Yanlışlık ve hurafelerle dolu kitapların kesinlikle Kur'an olmadığı ve Kur'an'ı yansıtmadığı belirtilmeli ve bu tür kitaplar kontrole tabi tutularak yayınlanmalıdır.

---

[105] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* s. 7.
[106] Bilgin, "Bilginin İslamileştirilmesi", *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Nisan 1996, s. 9.

4. Kolay kullanımlı ve ucuz Kur'an mealleri hazırlanmalıdır.

5. Kur'an'ın metni gibi anlamı da güzel yüzlü, güzel sözlü, yetişmiş kimseler tarafından okunmalı, bunun tekniği geliştirilmelidir.

6. Kur'an kendi yöntemleriyle önyargısız ve bütüncü bir yaklaşımla okunmalıdır.

7. Kur'an'ın nasıl okunup anlaşılacağı konuşunda gerekirse bir kılavuz kitapçık hazırlanmalıdır.

8. Değişen şartlar göz önüne alınarak, yeni yöntemi iyi kavramış insanlar yetiştirilmeli, özellikle İlahiyat Fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı bu konuda üzerlerine düşeni yapmalıdırlar.

9. Kur'an'ı "kalpgözü" ile okumanın yolları öğretilmelidir.

10. Kur'an'ın en çok okunduğu yerler olan camiler, Kur'an Kursları, İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde bu faaliyet hemen başlatılmalı ve gerekli fikri değişim hemen sağlanmalıdır.

11. Yeni yöntem için her türlü teknolojik gelişmeden faydalanılmalıdır.

12. Yeni yöntemin uygulanması için İlahiyat fakülteleri ve eğitim uzmanları ile işbirliği yapılmalıdır.

Bu maddeleri daha da çoğaltmak mümkündür. Şunu açıkça belirtmek gerekir ki; Prof. Dr. Beyza Bilgin Kur'an'ın anlaşılması yolunda ülkemizde bir ışık yakmıştır. Öncelikle bu ışığı söndürmemek,

sonra da geliştirip büyütmek ve başta Türkiye olmak üzere, bütün müslümanların Kur'an aydınlığında faydalanmasını sağlamak, sadece din eğitimcilerinin değil bütün inananların görevidir[107].

Beyza Bilgin'in Mualla Selçuk'la birlikte hazırladığı "Din Öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleri" adlı eser, Din Eğitimi ve Öğretiminde metotların bilimselleştirilmesine yönelik çok önemli bir çalışmadır. Bu eser Din Öğretiminde kavramlar, ilkeler, yöntemler, araş-gereç, planlama ve uygulamalardan geniş bir şekilde bahseder.

Kitap yedi bölümden oluşmaktadır. Bunlar:

1. Temel Kavramlar.
2. Ülkemiz Eğitim Sisteminin Genel Görünümü.
3. Din ve Ahlak Öğretiminde İlkeler.
4. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Yöntem ve Teknikler.
5. Din ve Ahlak Öğretiminde Yardımcı Araç ve Gereçler.
6. Öğretim Etkinliklerinin Planlanması ve Uygulanması.
7. Yaygın Eğitimin Geleneksel Yeri: Cami.

Kitabın sonunda ekler kısmında üç ayrı ek bulunmaktadır. Bunlar:

---

[107] Mustafa Önder, *Prof. Dr. Beyza Bilgin ve Din Eğitiminde Yeni Yöntem Çalışmaları,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 1997, s. 51-53.

Bir- Liselerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini Etkinliği ve Daha Cazip Hale Getirilmesi İçin Nelerin Yapılması Gerektiği Üzerine Bir Araştırma.

İki- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programı.

Üç- Dua (Dua Örnekleri).

Bu konuda yapılmış diğer bir çalışma da Mustafa Öcal'ın "Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar" adlı eseridir. Bu eserde orta öğrenim düzeyinde bulunan öğrenciler esas alınarak; sınıf disiplini, ders planları ve ödevler hakkında açıklamalar yapılmaktadır.

Din eğitimi ve öğretiminin metotlarının bilimselleştirilmesine yönelik yazılan eserlerden birisi de, Neda Armaner ve A.Zeki Ökmen'in birlikte yazdıkları "Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodik Bilgiler" adlı eserdir. Eser, toplumun din eğitimi, ve din bilgisi öğretimi , Dini duygu ve düşünceye tesir eden etmenler, okul çevresinde dini bilgilerin değerlendirilişi, din bilgisi öğretiminin konuları, din bilgisi öğretiminin amaçları, din bilgisi öğretiminde başlıca prensipler, okulda din bilgisinin öğretim metodu ve işleniş tarzı ve yetişkinler din eğitimi ile ilgili kıymetli bilgiler vermektedir[108].

Eğitimde kullanılan genel öğretim metotlarından başka her konunun, her branşın özelliklerine göre özel öğretim yöntemleri vardır.

---

[108] Bkz. Armaner, Ökmen,*a.g.e*, s. 2.

Ayrı bir alan olması sebebiyle din eğitimi ve öğretiminde de kendine özgü özel öğretim metotlarını kullanılmalıdır. Ancak din eğitimi, değişik alanlarda, farklı hedef kitlelere, farklı niteliklerde uygulanmaktadır. Bu sebeple değişik kategorilerdeki din eğitimi, her birine ait özel metotlarla yürütülecektir. Hangi alandaki din eğitiminde hangi yöntemin kullanılacağı, mesleki din eğitiminde okutulan meslek derslerinin her birinde hangi yöntemlerin nasıl uygulanacağı, deneysel yöntemlerle yapılacak bilimsel çalışmalarla tespit edilmelidir.

2. Öğretmen Yetiştirmenin Bilimselleştirilmesi

a. Cumhuriyet Öncesi:

Öğretmenliğin çok eski bir uğraş olduğu bilinmektedir. Ancak toplumlarda örgün eğitim anlayışı benimsenmeye, okul sistemleri bugünkü ölçülere yakın biçimde oluşmaya ve çeşitli öğretim basamaklarında okullar açılmaya başladıktan sonra bu okullarda görev yapacak kimselerin yetiştirilmeleri önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır[109].

Okul, çocukları ve gençleri kültürlemek suretiyle onların bireysel gelişimlerine, toplumun ilerlemesine, milli varlığın gelişip kuvvetlenmesine yardım eden kurumlardan en önemlisidir. Okuldaki eğitim-öğretim faaliyetinin ana unsurlarından birisi, hatta en etkilisi öğretmendir.

Birey ve toplum için hayati önem taşıyan eğitim-öğretim faaliyetinin en etkili unsurlarından biri olan öğretmenin, modern ve bilimsel metotlarla yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlik mesleğinin önemi, din eğitimi – öğretimi söz konusu olunca daha da artmaktadır. Çünkü burada, din gibi çok önemli ve hassas bir konu devreye girmektedir[110]. Zaten dinin kendisi de, öğretmenliğin ve

---

[109] Ferhan Oğuzkan, "Öğretmen Eğitimi" , *Eğitim Bilimleri Sempozyumu, 5 –6 Nisan 1984*, AÜEF Yayı., No:136, Ankara, 1984 , s.55.

[110] M. Şevki Aydın, *Din dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*, Erciyes Üniversitesi Yay. No: 95, Kayseri, 1996, s. 6.

rehberliğin önemini belirtmekte, Kuran-ı Kerim'de bu hususa işaret edilmektedir[111].

Din okutma ve öğretme ile yaşar. Fakat okutmak ve öğretmek için, en iyi şekilde okumuş ve öğrenmiş kişiler gerekir. Bu anlamda, ilk İslami eğitim sisteminin başlangıcını Peygamberin zamanına kadar dayandırmak mümkün ise de, ilim sahibi kişiler çevresinde oluşan belli eğitim merkezlerinin oluşması daha ziyade İslam'ın birinci ve ikinci yüzyılında olmuştur. Bu ilim sahipleri, genel olarak öğrencilerine, öğrendikleri konulardan dersler verebilmeleri için bir belge olarak "icazet" veriyorlardı. Bu ilk öğrencilerin çoğu zaman öğrendikleri sadece Kur'an'ı ezberleme, hadis toplama ve bunlara dayanarak hüküm çıkarmadan ibaretti[112].

İlk devirlerde her öğrencinin kullanabileceği sayıda yazılı hadis metni temin edildiğinde, metin yüksek sesle okunuyor, hocalar açıklamalar yapıyorlardı. O zaman öğrenciler bu açıklamaları not ediyorlardı. İkinci bir usul, hoca ile talebenin birbirine karşılıklı sorular sorması idi. Kur'an öğreniminde ezber yine devam ediyor, sorular sorulması ise hadis dersi için geçerli oluyordu.[113].

Öğretmenlik, müslümanlar nezdinde kutsal, yüce ve itibarlı bir meslekti, Peygamber mesleğiydi. Bu açıdan herkes tarafından itibar edilen bir makamdı[114]. Fakat öğretmenlerin yetiştirilmeleri için müstakil

---

[111] Bkz.Al-i İmran (3): 20, 164; Bakara (2): 127, 129, 151.
[112] Fazlurrahman, *İslam ve Çağdaşlık* s.111.
[113] Bilgin-Selçuk, *a.g.e.* s.3.
[114] Aydın, *a.g.e.*, s.11.

bir kurum bulunmamaktaydı. Bu arada, öğrencilerin genelde erkeklerden oluştuğunu, ilk asırlarda belli günlerin kadınlar için ayrılması usulü devam etmişse de, kadınların giderek azalması sonucu bu usulün kaldırılmış olduğunu görmekteyiz[115]. Bu durum, İslam dünyasında çok uzun bir süre kadın öğrenci ve dolayısıyla kadın öğretmen yokluğunu gözler önüne sermektedir.

Zamanla eğitim alanı genişlemiş, örgün eğitim kurumları oluşmuştur. Türk Eğitim Tarihinde örgün eğitim kurumlarında görev yapan ilk öğretmen tipleri "muallimler" ile "müderris"lerdir. Muallimler Sıbyan mekteplerinde, müderrisler ise medreselerde görev yapan kimselerdir. Muallim ve müderrisleri yetiştiren ayrı bir okul bulunmamaktaydı. Her ikisi de medrese sisteminde yetiştiriliyordu. Ancak, imam ve muallimler alt düzeydeki medreselerden yetişmekteydiler[116].

Öğretmenin eğitim-öğretim içindeki etkin itibar ve rolü, medreselerin kurulmasından sonra da devam etmiştir. Eğitim-öğretim, yine öğretmen merkezli bir durum arzetmiş, müfredat programlarını bile öğretmenler hazırlamışlardır[117].

Mektep-medrese şeklindeki okul sistemi, Osmanlı Devleti tarafından, kuruluş ve yükseliş dönemlerinde geliştirmiş ve yükseltmiştir. Osmanlı Devletinde öğretmen yetiştirme konusunu ilk kez,

---

[115] Bilgin-Selçuk, *a.g.e.* s.3-4.
[116] Tayyip Duman, *Türkiye'de Orta Öğretime Öğretmen Yetiştirme,* MEB Yay., İstanbul, 1991,. s. 11.
[117] Aydın, *a.g.e.*, s.13.

genel eğitimden ayrı bir uzmanlık alanı olarak düşünen ve ele alan kişinin Fatih Sultan Mehmet olduğunu söyleyebiliriz[118].

Osmanlı imparatorluğunda devlete bağlı okulların kurulması, ilk defa on sekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ve sadece "*Askeri Okullar*" alanındadır. Diğer sivil kamu okullarının kuruluşu ise on dokuzuncu yüzyılın ortalarına doğrudur[119]. Açılan yeni okullar nitelikli öğretmen ihtiyacını da gündeme getirmekteydi.

Zaten Osmanlı Toplumunun içinde bulunduğu on dokuzuncu yüzyıl durum ve şartları göz önünde bulundurulduğunda, medrese sistemi içerisinde yetişen muallimlerle yeni okulların amacını gerçekleştirebileceğini beklemek çok zordu. Yeni okullar yeni öğretmenleri gerektiriyordu. Başka bir ifade ile yeni okul kuruluş sistemi ile birlikte öğretmen yetiştirme sistemini de ele almak ve kurmak gerekiyordu[120].

On yedinci yüzyıldan sonra ilk dönemlerdeki ihtişamını kaybetmiş[121], on dokuzuncu yüzyılın ortalarından, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar da oldukça uzun bir süre bu durumu devam etmiş olan Osmanlı devri eğitim sistemi içinde, açılan yeni okullarla birlikte ihtiyaç duyulan öğretmenlerin yetiştirilmesinde ne nicelik ne de nitelik bakımından büyük bir başarı gösterilememiştir[122].

---

[118] *A.g.e.*, s.14.
[119] Hasan Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*, İkinci Baskı, AÜEF Yay., No:140, Ankara, 1985, s.13-14.
[120] Faik R. Onat *Türk Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, MEB Yay., Ankara 1964, s. 31.
[121] Ülken, *Eğitim Felsefesi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967, s.219.
[122] Oğuzkan, " a .g .m.", s.56.

Medrese karşısında açılan bu yeni okullarda din, genel eğitim-öğretim içinde bir branş olarak ele alındı. Böylece, bugünkü anlamda din dersi öğretmenliği meselesi de ortaya çıkmış oldu[123]. Yeni mektepler ilk açıldığında sayıları çok azdı. Onlar için öğretmen yetiştirecek özel kurumlar da yoktu. Mekteplere başlangıçta medrese ve tekke müderrislerinden, asker ve memur aydınlardan öğretmenler tayin edilmişti[124].

Öğretmenlerin özel eğitime tabi tutularak yetiştirilmesinin gerekliliğinin Tanzimat'tan sonra anlaşıldığını söyleyebiliriz. Bu dönemde başlıca öğretmen okulları şunlardır:

1. Darülmuallimin: Bunlar, Rüşdiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla, ilki 1848 yılında açılan okullardır.
2. Darülmuallimin-i Sıbyan: Sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek için 1862'de açılmış okullardır.
3. Darülmuallimat: "Kız Rüşdiyeleri" ile "Sıbyan Mekteplerine" öğretmen yetiştirmek için 1870'de açılan kız öğretmen okullardır.

---

123 Aydın, *a.g.e.*, s.15.
124 Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.92-93.

4. Menşe-i Muallimin: 1878'de askeri okullar için sivil öğretmenler yetiştirmek üzere açılan okullardır[125].

Mekteplere, medreseli olmayan öğretmenler yetiştirmek amacıyla 1848 tarihinde açılan Darulmuallimin, öğretmen yetiştirme konusunda önemli bir girişimdi. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, diğer branşlar için öğretmen yetiştirmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılır, büyük çabalar gösterilirken din eğitimi-öğretimi alanı içinde öğretmen yetiştirme konusu yeterince düşünülmemiştir. Sıbyan mekteplerinde, yine pedagojik formasyondan yoksun imam ve müezzinler öğretmenlik yapmaya devam etmişlerdir[126].

II.Meşrutiyet devriyle birlikte eğitim alanında gerçekleştirilen işler arasında öğretmenlik hususunda yapılan yeniliklere değinmek gerekir. II. Meşrutiyet döneminde hem nitelikli hem de çok sayıda öğretmen yetiştirilmesi fikri önem kazanmıştı[127]. Bu dönemle birlikte, "öğretmen sadece öğretmekten ve ezberletmekten ibaret olan ödevini bırakmış, bunun yerini tecrübe ve düşünmeye dayanan ve öğretmenin

---

[125] Cicioğlu, *a.g.e.*, s.14.
[126] Aydın, *a.g.e.*, s.15.
[127] Yahya Akyüz, *Türkiyede Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)*, Doğan Basımevi, Ankara, 1978, s. 75-76.

fikirce, ahlakça, sanat ve hareketlilik açısından yetişeceklere model olacağı bir eğitim ananesi almaya başlamıştır. Bu, Tanzimat döneminin maarif anlayışından farklı bir terbiye anlayışının yerleşmeye başlamasının bir sonucudur. Bu anlamda başta gelen yenilik Tanzimat'ın aydınlatıcı münevver tipinden farklı olarak, profesyonel öğretmen tipinin yerleşmesi olmuştur. İlk kez toplum içinde öğretmen bir meslek adamı, bir yetiştirme uzmanı olarak tanınmaya başlamıştır... Öğretmen yetiştiren okullar, öğretmen sayısı, öğretmen için meslek yayınları bu dönemin yeniliklerindendir. " [128]

Bu dönemde genel eğitim- öğretim faaliyetleri ve uygulamaları bünyesinde din eğitimi- öğretimi de ele alınmıştır. Ancak ilk ve orta dereceli okullarda öğretimi yapılan din derslerinin gerek program, metot vb. açılardan gerekse öğretmenlerin yetiştirilmeleri açısından ne derece etkilendiği, ilerleme katettiği tartışmaya açıktır[129].

Yapılan ıslah çalışmalarına rağmen ne medreselerde, ne de Darulfünün'a bağlı olarak açılan İlahiyat fakültesi programında[130] din

---

[128] Bkz. Doğan, "II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi", *AÜİF. Dergisi*, C.XXXVIII, Ayrıbasım, A:Ü. Basımevi, Ankara, 1998, s. 432.
[129] Doğan, "a.g.m." s.432-433.
[130] Bilgin-Selçuk, *a.g.e.*, s.10-11.

dersi öğretmenlerinin ve din görevlilerinin; bilimsel metotlarla yetiştirilmelerine, mesleki bilgi ve beceriler kazanmalarına yönelik dersler bulunmamaktaydı.

Zaten din dersi öğretmenleri de, yeni derslerin gerektirdiği, sıralar, kürsüler, yazı tahtaları gibi araç- gereçlere hoş bakmıyor, her yeniliğe karşı çıkan uyumsuz insanlar olarak görünüyorlardı[131]. Mesleklerinde yetersiz kalıyor[132], çeşitli kesimlerden eleştiri alıyorlardı[133].

Kurtuluş savaşı döneminde de eğitim meseleleriyle ilgilenilmiş, tabi bu arada din dersi ve öğretmenleri ele alınmıştır. Ancak ülkenin içinde bulunduğu durum ciddi adımlar atılmasını engellemiştir[134].

Sonuç olarak, Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar, sıkça konu edilmesine rağmen, din dersi öğretmenlerinin bilimsel metotlarla yetiştirilmelerine yönelik faaliyetler yetersiz kalmıştır.

---

[131] Bilgin-Selçuk, *a.g.e.*, s.7.
[132] Bkz. Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi, (Başlangıçtan 1993'e)*, Kültür koleji Yay., 5. Baskı İstanbul, 1994, s.163-164.
[133] Bkz. Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.50-51.
[134] Aydın, *a.g.e.*, s.17-18.

b. Cumhuriyet Dönemi:

Cumhuriyetle birlikte, eğitim-öğretim sistemi yeni bir safhaya girmiş, eğitim alanında köklü değişiklikler yapılmıştır. Öğretmen yetiştirme sisteminin de bundan etkilenmemesi mümkün değildi. Eğitim reformunun başarıya ulaşmasındaki en önemli etkenlerden birinin, öğretmen olduğu gayet açıktır. Bundan hareketle, öğretmen yetiştirme konusuna Cumhuriyet döneminde büyük önem verilmiş, köklü ve kapsamlı girişimlerde bulunulmuştur[135].

Atatürk devri her alanda kalkınma tarihimizin en başarılı bir devridir[136]. Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurup, hemen arkasından Türk toplumunu sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yapısına-başta Atatürk olmak üzere-yeni bir şekil ve ruh verenler; bu yeni yapıya uygun ve onu yaşatacak yeni nesillerin yetiştirecek olan eğitim sistemini kurmayı da ihmal etmemişlerdir. Bu açıdan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin fikir önderi ve çağdaşlaşmanın lideri olduğu için onun eğitim ve din eğitimi ile ilgili görüşleri bilinmelidir[137].

Atatürk dini gerçekleri ilmi bir zihniyetle ele alıp araştıracak bilginleri yetiştirmek üzere kurulacak yüksek eğitim-öğretim

---

[135] Koçer, "Eğitim Reformları Açısından , Öğretmen Yetiştirme Problemi" *A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi"*, C: 6, S.1-4, 1975, s. 4; Ferhan Oğuzkan, a. g. m., s.56.
[136] Bkz. Baltacıoğlu, "Dine Doğru", *AÜİF Dergisi*, C. 6, S. 1-4, 1957, s. 46.
[137] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 56.

kurumlarına sahip olmanın yanında her ferde dininin, diyanetinin, imanının mutlaka mekteplerde öğretilmesi ve hepimizin bunları, mütesaviyen öğrenmek mecburiyetinde olduğumuzu ifade etmektedir[138].

Cumhuriyet dönemi öğretmenlik anlayışına göre; Öğretim sürecinde öğretmen eski yerini yitirmiş, fakat yeni yerinde bir çok ödev yüklenmiştir. Bugüne kadar geliştirilmiş olan en yeni program yöntem ve araçlar, hiçbir zaman, öğretim işinde öğretmeni bir tarafa bırakmamıştır[139].

Cumhuriyet yönetimi, ilk yıllarında öğretmenliği bir meslek haline getirmek için yasal çaba harcamıştır. Örneğin, 13 Mart 1924 tarihli Orta Tedrisat Muallimleri Kanununun 1.maddesine göre: "Muallimlik devletin umumi hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesini üzerine alan, müstakil sınıf ve derecelere ayrılın bir meslektir". 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanunu göre (md. 12) "maarif hizmetlerinde aslolan muallimliktir". Bu hükümlerin iki anlamı vardır: 1. Öğretmenlik, Devletin bir kamu görevi olan öğretim ve eğitimi üstlenen bir meslektir. 2. Öğretmenliğin, öğretim ve eğitim hizmetleri arasında, önceliği ve üstünlüğü vardır. Öğretmenlik asıldır[140].

Cumhuriyetle birlikte öğretmen yetiştirmede daha bilimsel ve modern yöntemlerin kullanılmasının, din eğitimi ve öğretimi yapacak

---

[138] Gürtaş, *a.g.e.*, s. 69.
[139] Cavit Binbaşıoğlu, *Genel Öğretim Bilgisi*, Kadıoğlu Matbaası, 7. Basım, Ankara, 1994, s. 275-276.
[140] Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, s. 329.

olan öğretmenlerin yetiştirilmesini de kapsaması gerekirken, din dersi öğretmeni yetiştirme meselesine özen gösterilmemiştir[141].

Ancak din gibi çok hassas bir olguyu konu edinen din dersini öğretecek öğretmenlerin ne derece iyi yetiştirilmelerinin gereği ortadadır. Bu açıdan din dersi öğretmenlerinin, din görevlilerinin yetiştirilmesi ayrı bir önem kazanmaktadır.

3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu ile medreselerle mektepler mektep programında birleştirilmiş, Milli Eğitim Bakanlığının kontrolüne verilmiştir. Bu Kanun'a bağlı olarak, yüksek din bilginleri yetiştirmek üzere Darulfünün'a bağlı bir İlahiyat Fakültesi ve halkın din ile ilgili hizmetlerini yürütmek üzere imam hatip mektepleri açılmış, ancak kısa bir süre sonunda öğrenci yokluğundan dolayı kapatılmıştır [142].

Tevhid-i Tedrisat Kanunu; "bir yandan ilk hedef olarak kurumsal ikiliği kaldırmak, diğer yandan milletin bütün değerlerini kapsayacak bir yapılanma koymak suretiyle milli bir eğitim sistemini ve anlayışını yerleştirmek istemiştir"[143].

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun getirdiği hükümler incelendiği zaman, bu Kanun'un genç Türkiye'nin gerek siyasi, gerekse sosyal gerçeklerine uygun olduğu görülür. Kanun din görevlisi yetiştirme işini

---

[141] Aydın, *a.g.e.,* s.18.
[142] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* s.54.
[143] Bkz.Cemal Tosun, "Eğitim ve Din Eğitimi Politikaları", *Türkiyede Din Eğitimi ve Öğretimi,* Türk Yurdu Yay.: 56, Ankara, 1999, s.520.

Milli eğitim Bakanlığının sorumluluğuna vermekte, uzun zamandır süregelen ikiliği ortadan kaldırmaktadır. Yine ülkedeki dini hayata yön verecek, dini açıdan rehberlik yapacak olan elemanların İmam Hatip Mekteplerinden yetişecek olmaları, en önemlisi de dinin modern metotlarla okullarda öğretilecek olması , din eğitimin bilimselleşme süreci açısından büyük katkı sağlayacak görünümünde idi. Ancak, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulama aşamasında, yukarıda dile getirilen sonuçların gerçekleştirilmesinde başarı sağlandığını söylemek zordur [144].

1928-1946 yılları arasında bir geçiş dönemi yaşanmış, bu sürenin son 1939-1946 yıllarında, okullarda din dersi hiç yer almamıştır[145].

1 Şubat 1949 tarihli tamimle ilk okullara program dışı din derslerinin konması, İmam-Hatip kurslarının açılması, 1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kurulması, 4 Kasım 1950 din derslerinin program içine alınması, 1951'de İmam-Hatip Okullarının açılması 1956'da orta okullara Din derslerinin konması ve 1959 yılında Yüksek İslam Enstitülerinin kuruluşu ile Türkiye'de din eğitimi ve bu görevi yapacak kişilerin yetiştirilmesi meselesi yeni bir safhaya varmış oluyordu[146].

"Din meselelerinin sağlam ve ilmi esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak,mesleki bilgisi kuvvetli ve düşüncesinde ihatalı din

---

[144] Doğan, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tevhid-i Tedrisat Çerçevesinde Din Eğitim-Öğretimi", s.257-258.
[145] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* s.59.
[146] Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi,* MEB Yay.,Ankara, 1966, s. 29-30.

adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak maksadıyla memleketimizde, garptaki örneklerine benzer bir İlahiyat Fakültesinin kurulması ..."[147] maksadıyla 1949 yılında kurulan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin, 1953-54 öğretim yılındaki ders programında, 4. Sınıfta ve haftada 2 saat olmak üzere bir "Pedagoji" dersi yer almıştır.

Ancak bu ders,1979-80 öğretim yılında Din Eğitimi adı ile Eğitim bilimleri listesindeki yerini alana kadar uzun yıllar bir Genel Psikoloji, bir Terbiye Felsefesi olarak okutulmuş, uygulama söz konusu olmamıştır[148].

Okullarda din eğitimi-öğretimi faaliyeti başlamasına rağmen, bu alanın öğretmeni henüz yetiştirilememişti. Ehliyetsiz kişiler bu işi yürütüyordu.

1958 yılında başta öğretmen yetiştirme konusu olmak üzere bütün eğitim sorunlarını incelemek ve Türkiye eğitiminin o günkü durumu ile alınması gereken tedbirler hakkında bir rapor hazırlamak üzere teşkil edilen Eğitim Milli Komisyonu din eğitimi konusunu da incelemiş ve görüşlerini "Dinle İlgili Eğitim ve Öğretim" başlığı altında belirtmiştir[149].

Çok partili siyasal hayata geçildikten sonra açılmaya başlayan ve sayıları giderek çoğalan İmam-Hatip okulları, meslek dersleri öğretmenleri ile, orta öğretim okulları din dersi öğretmenlerini

---

[147] Bkz. *a.g.e.*, s.29.
[148] Bilgin- Selçuk, *a.g.e.*, s.21.
[149] Parmaksızoğlu, *a..g.e.* s. 33-34.

yetiştirmek amacıyla 1959'da ilk Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştı[150]. Böylece, öğretmenlik meslek dersleri ve uygulama çalışmalarına, 1959'da Yüksek İslam Enstitüleri'nin açılmasıyla başlanmıştır. Bu okulların açılış amacı, İmam-Hatip okullarının mezunlarını almak, onları yüksek din öğreniminden geçirerek, yine İmam-Hatip Okullarına öğretmen, aynı zamanda Diyanet İşlerinin emrine yüksek seviyede Din görevlisi yetiştirmekti[151].

Ancak, sayılarının böylesine artarak, 1970 yılında 5'e ulaşmasına rağmen; bu kurumların 1972 yılına kadar kuruluş amaçlarına uygun yönetmelik ve programlara kavuşmadığı görülür. Yüksek İslam Enstitüsünün kuruluş amaçları arasında öğretmen yetiştirmek amacı da bulunmakla birlikte, program bu amacı gerçekleştirmek için yeterli görülmüyordu[152]. Doğal olarak buradan mezun olanlar yetersiz kalıyordu.Devletin din eğitimi ve bu eğitimi verecek kişilerin yetiştirilmesine yönelik politikasını net bir şekilde belirlememiş olması, bu alanın bilimselleşmesini geciktiriyordu.

Genelde din eğitimi, özelde de din dersi öğretmenlerin bu dönemdeki durumuyla ilgili olarak Beyza Bilgin şu önemli değerlendirmede bulunmuştur:

"1961'deki düzenlemeye kadar T.C Anayasalarında din dersi ve din öğretimi ile ilgili bir madde bulunmuyordu. 1949 yılından itibaren

---

150 Duman, *a.g.e.*, s. 181-183.
151 Bilgin-Selçuk, *a.g.e.* s. 21.
152 Duman, *a.g.e.*, s.181.

okulların değişik kademelerinde din dersine yer verilirken, her defasında, böyle bir uygulamanın Anayasa'ya, laikliğe, Atatürk ilkelerine, vicdan özgürlüğüne ve modern hayatın şartlarına uygun olup olmayacağı tartışılmıştır. Bu durum din dersini ve din dersi öğretmenini sürekli şüphe altında tutmuş, öğretmen-öğrenci ilişkisini olumsuz yönde etkilemiştir"[153].

Yüksek İslam Enstitüleri, Talim ve Terbiye kurulunun 23.11.1972 tarih ve 288 sayılı kararıyla ilk yönetmeliğine; yine aynı kurulun 14.2.1972 tarih ve 27 sayılı kararıyla 1.sınıf 5.2.1973 tarih ve 37 sayılı kararıyla da 2. 3.ve 4.sınıf müfredat programlarına kavuşmuştur.

Yüksek İslam Enstitüsü yönetmeliğinin 1.maddesi kurumun amacını şu şekilde açıklamaktadır:

Yüksek İslam Enstitüsü, Diyanet İşleri Başkanlığı merkez ve taşra kuruluşlarına gerekli din görevlileri, İmam-Hatip okullarına meslek dersleri ve diğer orta dereceli okullara din bilgisi öğretmenleri yetiştiren ve mezunlarının mesleki gelişmelerine yardım eden MEB'na bağlı dört yıllık bir yüksek öğretim kuruludur.

Yüksek İslam Enstitüsü eğitim ve öğretim çalışmalarında öğrencilerinin:

1- Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerine bağlı millet ve insanlık ülküsünü benimsemiş,

---

[153] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* s.75.

2- Milli ahlakın ve İslam dininin icaplarını samimiyetle yaşayıp yerine getiren,

3- Müspet ilim anlayışı ve görüşünü kazanmış, bilgilerini mesleki alanda kullanma yollarını öğrenmiş,

4- Çalışkan, mesleğine bağlı, yurdun her yerinde seve seve hizmete hazır,

5- Milli kalkınmamızda halkın maddi ve manevi güçleriyle katkıda bulunmalarının sağlanmasında etkili, Türk Devletine ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumada uyanık,

6- Yaşayışı ve çevresiyle ilişkileri bakımından örnek tutulmaya layık,

7- Bedence ve karakterce sağlam, şahsiyet sahibi birer meslek adamı olarak yetişmelerini amaç sayar.

Adı geçen yönetmeliğin ikinci maddesi, öğretmen olmak isteyenlerin "öğretmenlik bilgisi" derslerine devam etmelerini ve bu dersleri aldıklarına ilişkin bir belge almalarını istemektedir[154].

1972 yılında yapılan düzenlemelere kadar, A.Ü. İlahiyat Fakültesinde ve yüksek İslam Enstitülerinde öğretmenlik formasyonu kazandıran dersler hemen hemen yok gibiydi.1972 yılında açılan İslami İlimler Fakültesi de dahil, bu tarihten sonra yapılan düzenlemelerde

---

[154] Duman, *a.g.e.*, s. 181-183.

programlara konan pedagojik formasyon dersleri de yeterli değildi[155]. Yüksek İslam Enstitüsü programlarında 1979 yılında tekrar bir düzenlemeye gidildiği, söz konusu düzenlemede öğretmenlik bilgisi derslerine yenilerinin eklendiği görülmektedir[156].

Bu arada, 1982 Anayasa'sıyla "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersi zorunlu dersler arasına alınmadan önce, seçmeli ders olarak okutulduğu dönemlerde, Beyza Bilgin tarafından(1976) din dersi öğretmenlerinin problemlerini ortaya koyan geniş bir araştırma yapılmış[157], dersin seçmeli oluşunun öğrenci ve öğretmenler üzerindeki olumsuz etkileri, din dersinin branş öğretmenleri tarafından okutulması gereği ortaya konmuştur. Bu çalışma, din dersi öğretmenlerinin daha bilimsel ortamlarda yetiştirilmeleri ve görev yapmaları gereğini ifade etmesi açısından önemlidir.

A.Ü. İlahiyat Fakültesi bünyesinde 13.5.1980 tarihinde kurulan "Din Eğitimi Kürsüsü" [158] ile, din dersi öğretmenlerinin yetiştirilmesi yönünde büyük bir adım atılmıştır.

Bu kürsünün kuruluşunda büyük emeği olan Beyza Bilgin'in, Öğretmenlerin ve din görevlilerinin yetiştirilmeleri ile ilgili şu düşünceleri önemlidir."Din görevlilerinin eğitim formasyonu almaları da önemli bir konudur ve bu alanda da kürsümüze düşecek görevler olacaktır.

---

[155] Aydın, *a.g.e.*, s.21.
[156] Duman, *a.g.e.* s. 181-183.
[157] Bkz.Bilgin, *Türkiyede Din Eğitimi Liselerde Din Dersleri,* Emel Matbaacılık, Ankara, 1980.
[158] *Ankara Üniversitesi Gelişim Tarihi,* Haz. Musa Çadırcı- Azmi Süslü, A. Ü. Yay. Ankara, 1982, s. 52.

Öğretmenler gibi din görevlileri de eğitim kurslarına katılmalıdırlar. Bu arada hafta sonu çalışmaları, sohbetler ve seminerler de gelenekselleştirilmelidir. Din Eğitim ancak bir ilişkiler bütünlüğü içinde başarılı olabilir. Bu da sadece klasik ilahiyat bilgisi ile değil, davranışlarla ilgili her türlü bilimin işbirliği ile mümkün olabilir.

Din Eğitimi kürsüsünün yüklenmiş olduğu bu sorumluluk şüphesiz tek tek kişilerin başarabileceği bir iş değildir. Kürsümüzün, Diyanet İşleri Başkanlığı ve üniversitelerin ilgili bölümleri ile işbirliği şarttır. Hem yetişmiş insan unsuru açısından hem araçlar ve harcamalar açısından imkanlarımızın birleştirilmesi bir ihtiyaçtır"[159].

Yedi Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesi, 4.11.1981 tarih ve 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile, İlahiyat Fakültelerine dönüştürülmüştür. Bu fakültelerin programlarında pedagojik formasyon dersleri ve uygulama yer almıştır[160].

Son yapılan değişiklikle Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı; İlahiyat Fakültelerinde "İlahiyat Lisans Programı" ile "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği" programının oluşturulmasına, ve bu Programın, İlahiyat Fakültesi ile gelişmiş eğitim fakültelerinin bulunduğu Ankara, Atatürk, Çukurova, Dicle, Dokuz Eylül, Erciyes,

---

[159] Bilgin, "İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Kürsüsü" Başkanı Doç. Dr. Beyza Bilgin'le Bir Röportaj" *Diyanet Gazetesi,* Yıl 11, S. 249, 1980, s.13-14.

[160] Selahattin Parladır, "Amaçlar ve Muhteva Yönünden Yüksek Din Öğrenimine Bakış", *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu,* Samsun, 1988, s.8.

İstanbul, Marmara, Ondokuz Mayıs, Selçuk ve Uludağ üniversitelerince yürütüleceğine karar verilmiştir[161].

Bu doğrultuda ilköğretim, lise ve dengi okullara öğretmen yetiştirme modeline uygun olarak İlahiyat Fakültelerinin yeniden yapılandırılması çalışmaları tamamlanmıştır. Buna göre bazı İlahiyat Fakültelerinde iki ayrı program uygulanacaktır. Bu programlardan birisi; "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı" diğeri ise "İlahiyat Lisans Programı"dır. Bundan böyle İlköğretim Okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi söz konusu programdan, yeterli ilahiyat bilgisinin yanında gerekli pedagojik formasyonu almış ehil kimselerce verilecektir. Böylece sınıf öğretmenleri yerine uzman öğretmenlerce verilecek dersler sonunda, daha sağlıklı, nitelikli ve kaliteli bir eğitim söz konusu olacaktır.

İmam-Hatip liselerinin öğretmen ihtiyacının karşılanması için İlahiyat Lisans Programından sonra 3 yarıyıllık Tezsiz Yüksek Lisans Programı açılacaktır. Bu programda pedagojik formasyonun yanında mesleki bir ek eğitim de söz konusu olacaktır. Böylece bir meslek okulu olan İmam-Hatip Liselerinde daha ehliyetli ve nitelikli öğretmen istihdamı mümkün hale gelecektir.

İmam-Hatip liseleri dışındaki diğer lise ve dengi okullara öğretmen olmak isteyenler de sadece pedagojik formasyon derslerinin alınacağı Tezsiz Yüksek Lisans Programı'ndan geçirileceklerdir.

---

[161] T. C. Yükseköğritim Kurulu Başkanlığı'nın 7213 Sayı ve 18.04.1998 yazısı.

Böylece bu alana daha nitelikli öğretmen yetiştirme imkanı doğacak, yıllardan beri arzulanan değişik eğitim kurumlarında o kurumun özelliklerine uygun eleman istihdamı mümkün olacaktır. Bu şekilde ihtisaslaşma ve branşlaşma dönemi de başlamış olmaktadır. Bunun da eğitimin kalitesini olumlu yönde etkileyeceği açıktır.

İlahiyat Fakülteleri "İlk Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı" dört ana ders gurubundan oluşmaktadır:

- Alan Dersleri,
- Kültür Dersleri,
- Formasyon Dersleri,
- Yan alan Dersleri.

Bunlardan Alan Dersleri, İlahiyat'la ilgili dersler olup, öğretmen adaylarına Temel İlahiyat bilgilerini kazandırmaya yöneliktir. Kültür Dersleri ile öğretmen adaylarının sağlıklı bir kültürel altyapı kazanmaları amaçlanmıştır. Bu şekilde Din ve Kültür ilişkisinin daha rahat kurulabileceği öngörülmüştür. Öğretmenlik formasyon dersleri de, gerçek okul ortamı ve öğretmenlik mesleğine ilişkin bilgi ve beceriler ön plana alınarak hazırlanmıştır. Formasyon dersleri, programa dengeli bir biçimde bütünlük ilkesi çerçevesinde ve aşamalı olarak dağıtılmıştır. Bu şekilde öğretmen adayları ham kendi konu alanlarındaki dersleri öğrenecek hem formasyon dersleri ile öğretmenlik mesleğine hazırlanmış olacaklardır.

Bilindiği üzere, öğretmenlikte mesleki gelişim süreklidir. Gerek hizmet içi eğitim çalışmaları gerekse bireysel çabalar yoluyla eğitimin

değişik alanlarında öğrenmenin sürekli olması gerekmektedir. Bu nedenle programda yer alan bütün dersler, öncelikle, öğretmen adaylarına öğretmeyi öğrenmek amacını taşımaktadır.

İlköğretim öğretmenliği programında "yan alan" uygulamasına da yer verilmiş, böylece öğretmen adaylarının kendi öğretim alanları yanında ek bir alanda da yetişmeleri benimsenmiştir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı"nda pedagojik formasyona yönelik olarak şu dersler bulunmaktadır.

I. Yıl:

I. Yarıyıl: Öğretmenlik Mesleğine Giriş.

II. Yarıyıl: Gelişim ve Öğrenme.

II. Yıl:

I. Yarıyıl: Okul Deneyimi I.

II. Yarıyıl: Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.

III. Yıl:

I. Yarıyıl: Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.

II. Yarıyıl: Özel Öğretim Yöntemleri I.

Sınıf Yönetimi.

IV. Yıl:

I. Yarıyıl: Din Eğitimi.

Okul Deneyimi II.

Özel Öğretim yöntemleri II.

II. Yarıyıl: Çocuk ve Ergen Psikolojisi.

Öğretmenlik Uygulaması.

Rehberlik.

III. Yılın Seçmeli Dersleri: (Bahar Dönemi)

Din Öğretiminde Ayet ve Hadislerle Çalışma Yöntemleri.

III. Yılın Seçmeli Dersleri:

Güz Dönemi: İslam Eğitim Tarihi.

Bahar Dönemi: Çağdaş Eğitim Akımları.

Bu programda IV. Yılın ikinci yarıyılında (Güz Dönemi) alan dersi olarak "Din Eğitimi" yer almaktadır. Bu derste, Din Eğitiminde Temel Kavramlar, Din ve Eğitim-Öğretim İlişkisi, Din Eğitimi Biliminin Mahiyeti ve Görevleri, Din Eğitimi ile İlgili Bilimler, Örgün ve Yaygın Eğitimde Din Eğitimi, Din Eğitimi ile İlgili Kaynaklar gibi konular işlenmektedir.

İlahiyat Lisans Programı ise, Kur'an'ı referans alan kültürel mirası değerlendirebilen, yaşanan hayatı yorumlayabilen ve problemlere çözüm üretebilen ilahiyatçılar yetiştirme hedefine yönelik hazırlanmıştır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Programında da IV. Yıl Güz Döneminde "Din Eğitimi" dersi bulunmaktadır. Bahar

Döneminde de "Dini Hitabet" dersi yer almaktadır. Bu derste; Din Eğitiminde Dini Hitabetin yeri, konusu ve önemi, dini hitabet türleri ve yöntemleri, Yaygın Din Eğitiminde hitabet, vaaz, hutbe, güzel konuşma gibi konular bulunmaktadır.

Bu uygulamanın eskiye nazaran, öğretmen yetiştirmenin daha bilimsel metotlarla gerçekleştirilmesi yönünde büyük fayda sağlayacağı açıktır.

Yapılan çalışmalara rağmen, Din Eğitimi Biliminin en önemli problemlerinden biri olan din dersi öğretmenliği ile ilgili çok yönlü bilimsel araştırmalara ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir.

Artık günümüzün bilimsel gerçekleri ışığında, öğretmenlik anlayışı da değişmektedir. Buna göre öğretmen, sadece bilgiyi depo edip zamanı gelince göz ve kulak aracılığıyla öğrencilere aktaran bir kimse değildir[162]. Elbette ki din gibi çok hassas bir konunun eğitim- öğretimini yapan öğretmenlerin bu bilimsel gelişmelerden yararlanılarak yetiştirilmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu alanda herkesin katkısına ihtiyaç vardır.

---

162 Cavit Binbaşıoğlu, *a.g.e.*, s. 276-277.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNİN BAĞIMSIZ BİR BİLİM DALI OLUŞ SÜRECİ

A. Din Eğitimi Anabilim Dalının Doğuşu ve Gelişimi:

Diğer bazı sosyal bilim dalları ile karşılaştırılınca Eğitim Bilimi, daha genç sayılabilecek bir bilim dalıdır. Tarih boyunca her ne kadar, eğitime dair çeşitli eserler yazılmış, değişik fikirler öne sürülmüşse de, özellikle 19.ve 20.yüzyıllarda bu bilim dalının içerdiği temel konular, araştırma metodu ve alanı konusunda ciddi çalışmalar yapılmış ve bu alan bilimsel bir disiplin halini almıştır.

20. Yüzyılda toplumun ihtiyaçlarının farklılaşması, bilimin gelişmesi, farklı bilim dallarının doğması vb. etkiler sonucunda eğitim bilimi içinde de, sanat eğitimi, halk eğitimi, çocuk eğitimi gibi çeşitli alt bilim dalları ortaya çıkmıştır[163].

Din Eğitimi Bilimi de, dinin eğitim ve öğretimini konu alan, bir bilimsel disiplin şeklinde öncelikle Batıda, eğitimin yukarıda geçen alt branşlarından biri olarak doğmuştur. "Eğitim Biliminin metotlarını kullanarak, dinin eğitim ve öğretimini bir branş olarak ele alan, sistemleştiren, metotlarını ilke ve kurullarını belirleyen bir bilim dalı" olarak tarif edebileceğimiz Din Eğitimi Bilimi Türkiye'de bağımsız bir bilimsel disiplin olarak oldukça geç ortaya çıkmıştır[164].

---

[163] Aşıkoğlu, "a.g.m." ,ss. 85-92.
[164] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 1-2.

Cumhuriyetten önce, medreselerin, öğretim programında "Din Eğitimi" veya buna benzer bir adla ayrı bir branş görülmemektedir[165].

1913 yılında açılan Medreset'ül-Eimme ve'l-Hutebanın (İmamlar ve Hatipler okulu) amaçlarında "Din-i Mübin-i İslamın müessese-i medeniyet ve fazilet olduğunu cihan-ı insaniyete neşredecek erbab-ı kemali yetiştirmek" fikri yer almıştır[166]. Bu fikir, dini bilgilerin yanında, dini anlatımda kullanılacak yöntemleri ve teknikleri öğretme ihtiyacına işaret ediyordu. Böylece alışılagelmiş dini öğretimden farklı olarak, dinin öğretiminde yeni hedef, yöntem ve tekniklere ihtiyaç duyulduğuna dair bir anlayışın ortaya çıktığını görüyoruz.

1913 yılında medreselerin "Daru'l-Hilafeti Aliyye" adıyla birleştirilmesinden sonra, bu medresenin Ali kısmının birinci sınıfında Usul-i Tedris adıyla okutulması öngörülmüş ders[167] bugünkü anlamda Eğitim Bilimine Giriş dersi olarak değerlendirilebilir[168].

Yüksek din öğretimi alanında ilk defa "Tuba Ağacı" nazariyesini (Eğitimin yukarıdan aşağıya, üniversitelerden başlayarak düzenleme düşüncesi) ortaya atan Emrullah Efendi[169] tarafından 1908 yılında kurulan Daru'l-fünun'un "Ulum-ü Şer'iye" (Şer'i İlimler) bölümü, Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinin ilk örneği sayılabilir[170].

---

[165] Aşıkoğlu, *a.g.m.*, s. 86.
[166] Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi,* İstanbul 1977, s. 128.
[167] *A.g.e.* s. 163.
[168] Aşıkoğlu, *a.g.e.*, s. 86.
[169] Emrullah Efendi ve bu konudaki görüşleri için bkz. Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi,* MEB. Yay., İstanbul, 1991, s. 170-173.; Ergin, *Türk Maarif Tarihi,* C: 3-4, İstanbul, 1977, s. 1276-1280; Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi,* 5. Baskı, İstanbul, 1994, s. 262.
[170] Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *UÜİF Dergisi,* C. 1, S. 1 ,Yıl: 1, 1986, s. 112.

Yeni açılan bu Daru'l-Fünun'daki Şer'i İlimler bölümündeki derslere bakıldığında "Din Eğitimi" adıyla ayrı bir branşın olmadığı görülmektedir[171]. Darü'l-Fünun'da 1919 yılında yeni bir düzenleme yapılmış, bu düzenleme doğrultusunda Şer'i İlimler bölümü kaldırılmıştır[172].

Atatürk, Türkiye'yi modern bir devlet haline koymak isteğinin yeni atılımlar ile sağlanabileceğini anlamıştı. Bu sebeple Büyük Millet Meclisi'nden 3 Mart 1924 tarihinde, Halifeliğin kaldırılmasıyla aynı zamanda 430 sayılı kanunun çıkarılmasını sağladı; bu kanun bütün öğrenim kurumlarını birleştirmekteydi. (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) ve en önemli maddesi şuydu: Madde 2. "Şeriye ve Evkaf Vekaleti veya hususi vakıflar mütevellileri tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekaletine devir ve raptedilmiştir". Madde 4. "Yüksek diniyyat mütehassıslarının yetiştirilmeleri için Daru'l-Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi kurulacak, imamlık ve hatiplik gibi dini hizmetleri gören memurların yetiştirilmesi için ayrı mektepler açılacaktır"[173].

Böylelikle Tevhid-i Tedrisat Kanununa ile Türk Eğitim Sisteminde ve dolayısıyla din eğitimi ve öğretimi alanında yeni bir dönem başlatılmış oluyordu. Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4.maddesi gereğince, aynı yıl (1924), öğretim süresi 4 yıl olan İmam ve Hatip Mektepleri açılmağa başlamıştır. Ertesi yıl, açılanlardan 5'i kapatılmış, 2

[171] Bkz. Ülken, "İlahiyat Fakültelerinin Geçirdiği Safhalar" *İlahiyat Fakültesi Albümü, 1949-1960,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1961, s. 2-3.
[172] Öcal, *a.g.m.*, s. 112.
[173] *Maarifle İlgili Kanunlar,* s. 14.

yenisi açılmıştır. Bir sonraki yılda 8'i kapatılarak, 2 yenisi açılmıştır. 1926-27 öğretim yılında ise İstanbul ve Kütahya dışında kalanların tamamı kapatılmıştır. Bu ikisi de nihayet 1931-32 öğretim yılında lağvedilerek, bu mektepler tarihe intikal ettirilmiştir[174].

Yine bu Kanun doğrultusunda İstanbul Daru'l-Fünun'una İlahiyat Fakültesi eklenmiştir. Daha sonra, öğrencisi gittikçe azalarak devam eden İlahiyat Fakültesi tamamen kapatılarak yerini Edebiyat Fakültesine bağlı İslam İlimleri Enstitüsüne bırakmıştır. Bu Enstitü 1936 yılına kadar kelam tarihi, tasavvuf tarihi, İran edebiyatı, İslam Mezhepleri Tarihi ve Dinler Tarihi dersleriyle öğrenim faaliyetinde bulunmuşsa da aynı yıl öğretim kadrosunun dağılması üzerine ortadan kalkmıştır[175]. Az önce belirttiğimiz gibi, Daru'l-Fünun'una bağlı olarak açılıp 1933'e kadar devam eden İlahiyat Fakültesi programında "Din Eğitimi" adıyla bir branş bulunmamaktadır. 1933 yılında Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan İslami ilimler Enstitüsü'nde de Din Eğitimi branşı yer almamıştır[176].

1928-1946 yılları arasında bir geçiş dönemi yaşanmış, bu sürenin son 1939-1946 yıllarında, okullarda din dersi hiç yer almamıştır. 1946'dan itibaren, çok partili hayata geçişle birlikte artık din öğretiminin politikanın merkezinde yer alan canlı bir konu haline geldiğini

---

[174] Öcal, *"a.g.m"*. s. 113.
[175] Parmaksızoğlu, *a.g.e.* s. 24.
[176] Ülken, *a.g.e.*, s. 6-7.

görüyoruz. Halk ihtiyaçlarını siyasal yollarla duyurmayı denemektedir. Siyasiler de bu denemeyi benimsemişlerdir[177].

Çok partili hayata geçişle birlikte okullara din dersleri konulmaya başlamıştır. Derslerin konulması tabiatıyla bir de, "din bilgisi öğretmeni yetiştirme" konusunu gündeme getirmiştir. Zaten yenileri yetiştirilmediği için, ülke cahil din görevlilerinin elinde kalmıştır. Din görevlisi açığı çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Hatta yıkama ve defin işlemlerini yapacak elemanlar kalmadığından, cenazeler bile günlerce ortada kalır olmuştur[178]. Yine; dinin, iyi yetiştirilmemiş, hele bugünün toplum şartlarına, ihtiyaçlarına göre eğitilmemiş, kendi kendine türeyen bir prototip din adamı eline düşmüş olması acil tedbirlerin alınmasını gerekli kılıyordu. Bu arada halkın, gelenek ve göreneklerine olan bağlılığı neticesinde kendi kendine yetişmiş veya çıkarcı bazı zümrelerce yetiştirilmiş din adamlarının kontrolü altına girme tehlikesi de vardı[179].

İşte bütün bu gelişmeler, yeni bir İlahiyat Fakültesi'nin açılmasını gündeme getirmiştir. Neticede konu ile ilgili tasarı TBMM'ne getirilince, tasarı üzerinde tartışmalar başlamıştır. Tartışmalar sonucu: "Din meselelerinin sağlam ve ilmi esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, mesleki bilgisi kuvvetli ve düşünüşünde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak maksadıyla... bir İlahiyat Fakültesi kurulması..."[180] kararı, 9 Mayıs 1949 günü, verilmiştir. 4

---

[177] Bilgin, *Egitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 59.
[178] Bkz. Ahmet Hamdi Akseki, "Din Tedrisatı ve Dini müesseseler Hakkında Bir Rapor" *Sebilürreşad,*, C. V, S. 105, İstanbul, 1951, s. 68.
[179] Parmaksızoğlu, *a.g.e.*, s. 28.
[180] *A.g.e.*, s. 29.

Haziran 1949 günü resmi gazete de yayımlanarak, 5424 sayılı kanun olarak yürürlüğe girmiştir[181].

Büyük Millet Meclisi bir yandan, İstanbul Üniversitesinden kaldırılmış bulunan İlahiyat Fakültesine bu kez Ankara Üniversitesinde kadrolar verirken, öte yandan Ankara Üniversitesi Prof. Hikmet Birand, Prof. Mükremin Halil Yınanç, Hilmi Ziya Ülken, Esat Arsebük, Şinasi Altundağdan müteşekkil bir komisyonda fakültenin kuruluşu ili ilgili çalışmaları yaptı. Fakültenin kuruluşunda laik zihniyetin ve modern ilmi düşüncenin hakim olması prensibi öngörülmüş bulunuyordu[182].

İlahiyat Fakültesinin açılışı din eğitimi probleminin hallini değil önemini şiddetle ortaya çıkaran bir hadise oldu. Meselenin en önemli tarafının köy ve benzeri iskan bölgelerinde yaşayan ve nüfusun % 73'ünü teşkil eden geniş halk kitlelerinin ihtiyacına elverecek elemanları bulmak olduğu kısa bir zamanda anlaşıldı. Bunun üzerine ilk tedbir olarak 10 vilayet merkezinde mevcut din adamlarına yeteri kadar kültür vermek ve onları günün anlayışına yaklaştırmak üzere Milli Eğitim Bakanlığının İlk Öğretim Müdürlüğü vasıtasıyla kurslar açması kararlaştırıldı. Ancak az bir zaman sonra kurslarla halledilebileceğinin mümkün olmadığı da meydana çıkmış bulunuyordu. Bunun üzerine Tevhid-i Tedrisat kanununun 4. maddesinin ikinci fıkrasının da uygulanması zarureti kabul edildi. O sıralarda Türkiye'de demokratik nizamın ilk büyük hareketi sonuçlanmış ve ilk defa halk oyları ile iktidar

---

[181] Öcal, *"a.g.m"*. : 116.
[182] Parmaksızoğlu *a.g.e.* , 29.

yeni bir partiye bırakılmıştı. İktidara gelen Demokrat Parti halkın temayüllerine geniş ölçüde yer verdiğinden halkın dini eğitim konularındaki dileklerin tatmin hususunda müsamahakar bir politika izlemeyi uygun buldu ve bunun bir sonucu olarak Milli Eğitim kuruluşları arasına İmam-Hatip Okullarının ve Yüksek İslam Enstitülerinin yeniden girmesi mümkün oldu[183].

Öğretmenlik meslek dersleri ve uygulama çalışmalarına 1959'da Yüksek İslam Enstitüleri'nin açılmasıyla başlanmıştır. Bu Enstitüler, İmam-Hatip okullarının mezunlarını almak, onları yüksek dini eğitimden geçirerek yine İmam-Hatip Okullarına öğretmen, aynı zamanda Diyanet İşlerinin emrine yüksek seviyede Din görevlisi yetiştirmek üzere açılmıştı. 1982-1983 yılından itibaren Yüksek İslam Enstitüleri, İlahiyat Fakültelerin dönüştürüldükten sonra, program paralelliği ile bütün İlahiyat Fakültelerinde hem Din Eğitimi hem öğretmenlik meslek dersleri, diploma dersleri olarak okutulmaya başlanmıştır[184].

Ankara Üniversitesine bağlı olarak açılan İlahiyat Fakültesinin öğretime başladığı 1949-50 yılındaki ders programında Din Eğitimi adıyla bir branş yine yoktur. Fakültenin 1950-51 Öğretim yılında programa Din Psikolojisi dersinin ilave edildiği görülmektedir. Yine Din Eğitimi adıyla bir branş bulunmamaktadır. 1953-54 öğretim yılındaki programda ise, 4.sınıfta ve haftada 2 saat olmak üzere bir "Pedagoji" dersi yer almaktadır[185]. Ancak bu derste ağırlıklı olarak Eğitim Bilimi

---

[183] Parmaksızoğlu, *a.g.e.*, s. 29.
[184] Bilgin-Selçuk, *a.g.e.* s. 21.
[185] Münir Kostaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *AÜİF Dergisi,* C: 31, Ankara 1989,s. 11.

ile ilgili temel konular öğretim konusu yapılmıştır. 60'lı yıllara gelindiğinde İlahiyat Fakültesi bünyesinde pedagoji alanı ile ilgili olarak iki bilimsel çalışmanın yapıldığını söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi; 1954 yılında Turhan Yörükan tarafından hazırlanan doktora tezi olup, "Şahsiyet Terbiyesinde Kültürün Rolü" adını taşımaktadır. İkinci çalışma ise 1954-55, ve 1959-60 yılları arasında iki dönem İlahiyat Fakültesi dekanlığını yapmış olan[186] Prof. Dr. Bedii Ziya Egemen'in yazmış olduğu, birincisi 1952 ikincisi de 1957 yıllarında yayınlanan "Terbiye İlminin Ana Meseleleri" adlı eserdir[187]. 1965 yılında "Terbiye İlminin Ana Meseleleri" ile "Terbiye Felsefesi" adlarını taşıyan iki kitap bir araya getirilerek, "Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi" adıyla ikinci baskı olarak yayınlanmıştır[188]. Şunu belirtmek gerekir ki, Bedii Ziya Egemen'in Din Eğitiminin bilimselleşmesine yönelik katkıları inkar edilemez bir gerçektir. Bedii Ziya Egemen'in adını belirttiğimiz eseri uzun yıllar ders kitabı olarak okutulmuştur.

Pedagoji dersi başlangıçta, Bu alanda yetişmiş öğretim elemanı olmadığı gerekçesiyle Din Psikolojisi kürsüsü bünyesine alınmış ve kürsünün adı "Din Psikolojisi ve Pedagoji Kürsüsü" şeklinde belirlenmiştir. Burada Pedagoji Kavramı, Din Eğitimi'nden çok, genel eğitim anlamını ifade etmektedir. 20.11.1962 tarihinde yapılan bir değişiklikle pedagoji dersi bu kez Sistematik Felsefe Kürsüsüne bağlanmıştır. Daha sonraları ise 30.4.1974 tarihinde Sistematik Felsefe

---

[186] "A.g.m", s. 17.
[187] Egemen, *Terbiye İlminin Ana Meseleleri,* AÜİF Yayını, Ankara, 1957.
[188] Egemen, *Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi,* AÜİF Yayını, Ankara, 1965.

Kürsüsünden alınarak yeniden Din Psikolojisi Kürsüsüne bağlanmıştır[189].

1973-74 ders yılından itibaren öğretmen olmak üzere öğrencilere öğretmenlik meslek belgesi verilmesi için, normal programın dışında Eğitim Bilimi ile ilgili dersler de okutulmuştur. Çünkü Fakülte mezunlarının hizmet alanları oldukça geniştir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı orta dereceli öğrenim kurumlarına meslek dersleri, Din Dersleri öğretmeni, yüksek öğrenim kurumlarında da ihtisasları ile ilgili dallarda çalışmakda, bunların dışında ihtiyaç duyulan birçok yerlerde felsefe vb. gibi dersleri de başarı ile okutmaktadırlar[190].

1970'li yıllara gelindiğinde İlahiyat Fakültesinin kuruluşundan itibaren ilk kez doğrudan doğruya Din Eğitim ile ilgili bilimsel çalışmaların yapıldığını ve bu alanda, Din Eğitimi Biliminin hem kurucusu hem de öncüsü olan bir akademisyenin yetiştiği görülür[191]. Bu akademisyenin yetişmesinde dolayısıyla, Din Eğitimi Anabilim Dalı'nın kuruluşunda, birlikte çalıştığı hocası, Prof. Dr. Bedii Ziya Egemen'in katkılarını unutmamak gerekir. Böylece İlahiyat Fakültesi'nde söz konusu alanla ilgili yetişmiş akademisyen bulunması sıkıntısı

---

[189] Aşıkoğlu, "a.g.m.", s. 87.
[190] Bolay, "Fakültemiz ve Faaliyetleri", *AÜİ F. Yay.*, No: 117, 50. Yıl, Ankara 1973, s. 367-369.
[191] Bilgin'in Çalışmaları için Bkz: Beyza Bilgin, *İslam'da Eğitimin Temeli olarak Sevgi* (Doktora Tezi), Ankara, 1971; *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri* (Doçentlik Tezi), Ankara, 1980 (Emel Matbaacılık, Ankara, 1980); *İslam ve Çocuk, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.*, 2. Baskı, Ankara, 1981, *Ellibin Yıllık Bir Gün,* Akid Yay., Ankara, 1992, *Beyza Teyzeden Hikayeler*, (4 Cilt), Gün Yay. 2. Baskı, Ankara 1993, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* AÜİF. Yay. Ankara 1990; Mualla Selçukla birlikte yazdıkları, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri,* Akid Yay., Ankara, 1991; *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi –V*; *İslam ve Kadın*, Ankara, 1995 (Basılmamış), Saffet Bilhan'la birlikte yazdıkları *Özel Öğretim Yöntemleri*, *Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi,* A.Ü. Açıköğretim Fak, Yay. Ankara, 1987. (Beyza Bilgin'in çalışmaları ile ilgili geniş bilgi için, bkz. Önder, *a.g.e.*

kalmamıştır. Beyza Bilgin, Din Eğitimi alanı ile ilgili ilk metodolojik çalışmaları, alan araştırmalarını ve dini okulda, ailede, camide, nasıl eğitim-öğretim konusu yapılacağını örneklik teşkil edecek şekilde yapmıştır ve devam etmektedir. Din Eğitimi Bilimi'nin kavramlarını, problemlerini, sınırlarını, görevlerini belirlemiştir. Ayrıca, Bilgin, Türkiye'nin ilk Din Eğitimi profesörü, ilk kadın vaizidir. Din Eğitimi ile ilgili ilk metodolojik eserleri kaleme almıştır. Din Eğitimi Anabilim Dalı'nın kuruluşunda da çok büyük çabaları olduğu meydandadır[192].

70'li yıllarla birlikte artık öğretimdeki muhtevasında da din eğitimi ile ilgili konuların ağırlık kazandığı Pedagoji'nin bağımsız bir kürsü olarak hatta Din Eğitimi adıyla kurulması ihtiyacı iyice kendini hissettirmiştir. Nitekim İlahiyat Fakültesi bünyesinde bu konuyu değerlendirmek üzere kurulan bir komisyon, konu ile ilgili bir rapor hazırlayarak, bağımsız bir Din Eğitimi Kürsüsü kurulmasına Fakülte Kurulu'na önermiştir[193]. İlahiyat Fakültesi Kurulu tarafından kabul edilen bu öneri Ankara Üniversitesi Senatosu tarafından da onaylanmış ve 13.5.1980 tarihinde ilk olarak A.Ü. İlahiyat Fakültesi bünyesinde "Din Eğitimi Kürsüsü" kurulmuştur[194].

Din Eğitimi, yeni bir ders değil, fakültenin kuruluşundan beri mevcut bulunan "Pedagoji" dersidir. Pedagoji, önce Din Psikolojisine, sonra Felsefeye, sonra tekrar Din Psikolojisine bağlı olarak yönetilmiştir. Değişikliklerin sebebi, bu alanda yetişmiş akademisyenlerin

---

[192] Bkz.Önder, *a.g.e.*, s. 1, 4.
[193] Aşıkoğlu, "*a.g.m*". s. 87.
[194] *Ankara Üniversitesi Gelişim Tarihi*, Haz. Musa Çadırcı- Azmi Süslü, A. Ü. Yay. Ankara,1982, s. 52.

bulunmaması idi. Eleman yetişince, ders bağımsız bir kürsü haline gelebilmiştir. İsim değişikliği yapılışının sebebi, pedagojinin çok geniş kapsamlı bir anlama sahip oluşu, Eğitim Biliminin bütününü ifade edişidir. Fakültede, Eğitim Biliminin bütünü değil onun bir dalı olan Din Eğitimi işlenmekteydi.

Bugün Din Eğitimi alanında yapılmış ve yapılmakta olan araştırmalar dağınıklık içindedir, birbirinden habersizdir. Hangi müessesede olursa olsun, Din Eğitim alanındaki her çalışmanın, mutlaka ortak bir merkezle sistemli bir ilişki içinde olması gereklidir. Böyle bir ilişki bulunmazsa, hem çok değerli emekler gizli kalabilir,hem de eksikliklerden kurtulamaz. Çünkü onların birbirini tamamlama imkanı yoktur. Bilgilerin bir merkezde toplanması, işlenmesi ve yayılması, ancak bir İlahiyat Fakültesinin Din Eğitimi Kürsüsünde mümkün olabilir[195].

1982 yılında Yüksek öğretimdeki yeni düzenlemelerle birlikte "kürsü" adı "Anabilim dalı" şeklini almış; "Din Eğitimi" ifadesi ise, öğretmenlik formasyon derslerinin de bu Anabilim Dalı bünyesinde oluşu dikkate alınarak "Eğitim Bilimleri" şeklinde değiştirilmiştir.

Din Eğitimi Bilimi on yıl kadar "Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı" adı altında faaliyetlerini devam ettirmiştir. Fakat daha sonra Yüksek Öğretim Kurulu'nun; İlahiyat Fakültelerindeki akademik ayrımların yeniden yapılandırılması ve öğretim programlarının yeniden incelenmesi

---

[195] Aydoğan, "İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Kürsüsü" Başkanı Doç. Dr. Beyza Bilgin'le Bir Röportaj", s. 13-14.

isteği doğrultusunda, İlahiyat Fakülteleri dekanları ve Fakültelerden birer temsilcinin katılımıyla bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonun 1991 yılında yapmış olduğu yeni düzenleme teklifinin kabul görmesiyle "Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı"nın adı yeniden "Din Eğitimi Anabilim Dalı" olarak belirlenmiş ve bünyesinde "Din Eğitimi Tarihi Bilim Dalı" ile "Din Eğitimi Bilim Dalı" oluşturulmuştur.

Yapılan son değişiklikle Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı; İlahiyat Fakültelerinde "İlahiyat Lisans Programı" ile "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği" programının oluşturulmasına ve bu Programın, İlahiyat Fakültesi ile gelişmiş eğitim fakültelerinin bulunduğu Ankara, Atatürk, Çukurova, Dicle, Dokuz Eylül, Erciyes, İstanbul, Marmara, Ondokuz Mayıs, Selçuk ve Uludağ üniversitelerince yürütüleceğine karar verilmiştir.

Buna dayanarak; ilköğretim, lise ve dengi okullara öğretmen yetiştirme modeline uygun olarak İlahiyat Fakültelerinin yeniden yapılandırılması çalışmaları tamamlanmıştır. Buna göre bazı İlahiyat Fakültelerinde iki ayrı program uygulanacaktır. Bu programlardan birisi; "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı" diğeri ise "İlahiyat Lisans Programı"dır.

Bundan böyle İlköğretim Okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi yukarıda söz konusu edilen programdan, yeterli ilahiyat bilgisinin yanında gerekli pedagojik formasyonu almış kimselerce verilecektir. Böylece sınıf öğretmenleri yerine uzman öğretmenlerce verilecek dersler sonunda, daha sağlıklı, nitelikli ve kaliteli bir eğitim söz konusu olacaktır.

İmam-Hatip Liselerine öğretmen olacak olanlar, İlahiyat Lisans Programı'nı tamamladıktan sonra 3 yarıyıllık Tezsiz Yüksek Lisans Programı'na tabi tutulacaktır. Bu programda pedagojik formasyonun yanında mesleki bir ek eğitim de söz konusu olacaktır. Böylece bir meslek okulu olan İmam-Hatip Liselerinde daha ehliyetli ve nitelikli öğretmen istihdamı mümkün olacaktır.

İmam-Hatip liseleri dışındaki diğer lise ve dengi okullara öğretmen olmak isteyenler de sadece pedagojik formasyon derslerinin alınacağı Tezsiz Yüksek Lisans Programı'ndan geçirileceklerdir[196]. Böylece bu alana daha nitelikli öğretmen yetiştirme imkanı doğacaktır.

Böylece yıllardan beri arzulanan değişik eğitim kurumlarında o kurumun özelliklerine uygun eleman istihdamı mümkün olacaktır. Bu şekilde ihtisaslaşma ve branşlaşma dönemi de başlamış olmaktadır. Bu da eğitimin kalitesini olumlu yönde etkileyecektir. Bu uygulamaların Din Eğitiminin Bilimselleşmesi yolunda katkı sağlayacağı açıktır.

---

[196] T. C. Yükseköğritim Kurulu Başkanlığı'nın 7213 Sayı ve 18.04.1998 yazısı.

B. Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Bilimsel Çalışmalar:

Türkiye'de Din Eğitiminin bilimsel bir disiplin haline gelmesinin yeni olduğunu belirtmiştik. Fakat dinin eğitim ve öğretimi ile ilgili faaliyetlerin uzun bir tarihi geçmişinin olması, bu konuda geniş bir tecrübe birikiminin bulunması, Din Eğitimi Bilimi alanındaki faaliyetlerin gelişmesine imkan sağlamıştır.

Cumhuriyetle birlikte, 1949 yılında Ankara Üniversitesine bağlı İlahiyat Fakültesi kurulmadan önce, devlet okullarında din öğretimi yapılmadığı 1939-1946 yıllarında[197] çıkan Din Öğretimi kitaplarından belli başlıları şunlardır:

1- A.Hamdi Akseki, *Yavrularımıza Din Dersleri,* 1942.
2- M. Şerafettin Yaltkaya, *Benim Dinim, Din Dersleri,* 1943.
3- Nazım İçsel, *Türk Evladına Din Bilgisi,* 1944.
4- Eşref Edip, *Çocuklarımıza Din Okuma Kitabı,* I-IV, 1944-1945.
5- Ömer Fevzi Mardin, *Din Dersleri,* 1946.
6- Mustafa Asım Köksal, *Gençlere Din Kılavuzu,* 1946.
7- Abdulkadir Kemali Öğütçü, *Çocuklarımızın Din Kitabı,* Adana, 1947.

---

[197] Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 59.

8- Hüseyin İkiz, *Çocuklarımıza Sualli-Cevaplı İlmihal,* Mersin 1947.

9- Ziya Şakir, *Din Dersleri,* 1947.

10- Abdullah Develioğlu, *Oğlumun Din Bilgileri,* Kayseri, 1948.

11- Mustafa Şefik Öz, *Çocuklarımıza İlk Din Bilgisi,* Antalya, 1948.

12- M. Şakir, *Çocuklara Mahsus İslam Ahlakı Dersleri* (Tercüme), 1948.

Okullarda din dersinin verilmediği bu sürede çocuklar, camilerde, imam veya ihtiyar bir hocanın verdiği Kur'an dersleri dışında, genel olarak ana babalarından kısmen bu kitapların yardımıyla, kısmen ağızdan İslamiyetin ana şartlarını ve birkaç kısa duayı öğrenmişlerdir[198].

1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kurulduktan sonra yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde yapılan bilimsel çalışmaların başında 1965 yılında Bedii Ziya Egemen tarafından kaleme alınan *Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi,*[199] adlı eseri sayabiliriz. Bu arada,İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Hilmi Ziya Ülken'in de çok değerli katkılarını belirtmek gerekir[200].

---

[198] Gotthard Jöschke, *Yeni Türkiye'de İslamlık,* Çev: Hayrullah Örs, Bilgi Yay., Ankara- 1972, s. 83.
[199] Egemen, *Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi,* AÜİF. Yay., Ankara, 1965.
[200] Ülken, çok sayıda eseri bulunan ve genelde eğitim özelde de Din Eğitimi'nin bilimselleştirilmesi yolunda büyük çaba sarfedenlerden biridir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise, 1908 Meşrutiyet

70'li yıllara gelindiğinde ise İlahiyat Fakültesi tarihinde ilk kez Din Eğitimi ile ilgili bilimsel çalışmaların yapıldığını görürüz. Bu çalışmaları yapan, Din Eğitimi Biliminin kurucusu ve Din Eğitimi Anabilim Dalının kuruluşunda büyük çabalar sarf eden Prof. Dr. Beyza Bilgin'dir. O'nun, Din Eğitim ile ilgili çalışmalarını şu şekilde açıklayabiliriz[201]:

1. Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri: [202]

Beyza Bilgin'in Doçentik tezi olan bu eser, Din Eğitimi alanında yapılan alan araştırmalarının ilkidir. Türkiye genelinde 970 lisenin din bilgisi öğretmenlerinden toplanan bilgiler değerlendirilmiştir. Çalışma altı bölümden oluşmaktadır:

1- Giriş.

2- Din Eğitim-Öğretiminin Tarihi Gelişimi.

3- Bulgular.

4- Yorum.

5- Karşılaştırmalar ve Tahminlerle İlişkiler.

6- Anket Hakkında Görüşler.

hareketinden sonraki yıllarda dersleri, konferansları, yazıları ve eğitim sergileri ile aralıksız çalışmış, eğitim alanında iz bırakan insanların başında yer almıştır.

[201] Bilgin'in çalışmaları ile ilgili geniş bilgi için bkz. Önder, *a.g.e.*

[202] Bkz. Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri.*

Eserde lise seviyesindeki din bilgisi derslerinin durumu, amaca uygunluğu ve gelecekteki gelişmesi ele alınmıştır. Din Dersinin seçmeli ders oluşunun getirdiği sıkıntılar ortaya konmuştur.

2. İslam ve Çocuk: [203]

Bu Çalışma, Türkiye'de çocuk konusunda yazılmış en kapsamlı eserlerden biridir. Çalışma şu bölümlerden oluşmaktadır.

1- Yaratılış Açısından Çocuk.

2- İslam'ın Çocuğa Verdiği Değer.

3- Anne-Babaların Çocuklarına Karşı Görevleri.

4- Çocukların Anne-Babalarına Karşı Görevleri.

5- Çocuk Eğitimi ve Öğretiminin Önemi.

Çocukların eğitimini dini ve bilimsel açıdan ele alan bu eserde, teorik bilgiler yanında yaşanan hayattan da örnekler verilmiştir.

3. Ellibin Yıllık Bir Gün: [204]

Bu eser Kur'an-ı Kerim'deki surelerin isimlerinden hareketle inceleyen ve tanıtan bu eserin giriş bölümünde Kur'an-ı Kerim'le ve O'nun nasıl kullanılacağı ile ilgili bilgiler verilmiş, son bölüme ise Hatim Duası ile birlikte bir de Dua Örneği ve bir de dini terimlerden

---

[203] Bkz. Bilgin, *İslam ve Çocuk*, D.İ. B . Yay., 2. Baskı, Ankara, 1981.
[204] Bkz. Bilgin, *Ellibin Yıllık Bir Gün,*, Akid Yay. Ankara, 1992.

oluşan küçük bir sözlük konulmuştur. Bu eser, hem çocuklara hem de genç ve yaşlılara hitap eden kıymetli bir çalışmadır.

4. Beyza Teyze'den Hikayeler: [205]

Beyza Bilgin'in dört kitaptan oluşan bu eseri, hikayelerden yararlanarak çocuklara dini öğretme çalışmalarının güzel bir örneğidir. Bilgin, Kur'an-ı Kerim'deki ve diğer kutsal kitaplardaki olayları hurafelerden ayırarak, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi Biliminin metotlarını kullanarak, akıcı ve sade bir şekilde anlatmıştır. Bu eserde, Kur'an-ı Kerim'le ilgili bilgiler ve bazı dini bilgiler akılda kolay kalacak bir biçimde verilmiştir. Eser, isminden ilk etapta anlaşıldığı gibi bir hikaye kitabı değil, çocuklar kadar büyüklerin de yararlanacağı bir eserdir.

5. Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi: [206]

Din Eğitim Bilimi alanında Türkiye'de yazılmış ilk metodolojik eserdir. Din Eğitiminin alanını, kavramlarını, sınırlarını ve problemlerini, eğitim bilimi ve din eğitimi arasındaki ilişkiyi, Din Eğitimi ile ilgili bilimleri ele alarak tanıtan bu eser şu bölümlerden oluşmaktadır.

1- Temel Kavramlar.

2- Din-Öğretim-Eğitim.

3- Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi.

---

[205] Bkz. Bilgin, *Beyza Teyze'den Hikayeler,* 4 Cilt, Gün Yay., 2. Baskı, Ankara, 1993.
[206] Bkz. Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi.*

4- İlgili Bilimler.

5- Örgün Eğitimde Din Eğitim-Öğretimi Örgün Eğitimde Din Dersi.

6- Yaygın Eğitimde Din Eğitimi-Öğretimi.

Kitabın son kısmında kitapta geçen kaynakların Din Eğitimi ile ilgili diğer bazı kaynakların, İngilizce ve Almanca kaynakların, ayrıca Kur'an Kursları, Vaaz ve Vaizlik ile ilgili araştırmaların bir listesi verilmiştir.

6. Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri: [207]

Beyza Bilgin'in, Mualla Selçukla birlikte hazırladığı bu çalışma; Din Öğretiminde temel kavramlar, ilkeler, yöntemler, araç-gereç, planlama konularını ele alır.

7. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi: [208]

İlkokul 5.sınıflar için müfredata uygun olarak hazırlanmış bir ders kitabıdır.

---

[207] Bkz. Bilgin-Selçuk, *a.g.e.*
[208] Bkz. Bilgin, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi-V*, MEB .Yay., 14. Basılışa Ek, İstanbul, 1994.

8. Özel Öğretim Yöntemleri, Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi: [209]

Bilgin'in, Prof. Dr. Saffet Bilhan'la birlikte hazırladıkları bu eser, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi öğrencileri için yazılmış bir ders kitabıdır. Kitap şu bölümlerden oluşmaktadır:

1- Din ve Ahlak Bilgisi Öğretiminin Amaç, İlke, Yöntem, Teknikleri.

2- İnanç ve Öğretimi.

3- İbadet ve Öğretimi.

4- Ahlak Eğitimi.

5- Yaşamın Temel Değerleri ve Öğretimi.

Beyza Bilgin'in ayrıca Din Eğitimin bilimselleşmesine yönelik birçok makale ve tebliğleri vardır. Ayrıca Bilgin, "Kur'an-ı Türkçe anlamından okuyup anlama ve davranış haline getirme" olarak tarif edebileceğimiz "Yeni Yöntem" ile "Kültürler Arası Eğitim" üzerine çalışmalar yapmaktadır[210].

Yine, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin-özellikle Beyza Bilgin'in-öncülüğü ile başlayan Din Eğitimi alanındaki bilimsel araştırmalar sonucu günümüze kadar kıymetli eserler ortaya çıkmıştır.

---

[209] Bkz. Bilgin-Saffet Bilhan, *Özel Öğretim Yöntemleri, Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi,* A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Yay., Ankara, 1987.

[210] Bilgin'in Yeni Yöntem çalışmaları için bkz.Önder, a.g.e., s. 23-51

Bunlardan ferdi olarak yapılan çalışmalardan bazıların şu şekilde kısaca izah edebiliriz:

1. Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler: [211]

Bu eserde, okul öncesi ve okul çağı çocuklarının gelişim özellikleri ele alınmış, dinsel hazıroluş, duygusal hazıroluş, zihinsel hazıroluşun Din Eğitimi ile ilgisi kurularak incelenmiştir. Yazar, detaylı bir şekilde incelediği teorik bilgileri yaptığı alan araştırması ile destekleyerek, çocuğun gelişmesine uygun bir Din Öğretimi Modeli geliştirmiştir. Çalışma, Din Eğitimi Bilimine büyük katkı sağlamakta, ileride yapılacak çalışmalara kaynaklık ve rehberlik teşkil etmektedir.

2. Cemal Tosun, Din ve Kimlik: [212]

Eser, Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının kültürel ve dini kimliklerini koruma ve gelecek kuşaklara aktarma yolundaki girişimlerinden olan Yaygın Din Eğitimi faaliyetleri ile ilgili yapılmış geniş bir alan araştırmasını içermektedir. Almanya'daki Türk vatandaşlarının kurdukları camileri, bu camilerde verilen vaazlar ve hutbeleri, Kur'an okumanın ve dini bilgilerin öğretildiği kursları ele alan bu eser, bunlar hakkında geniş bilgiler vermektedir. Yabancı ülkelerde yaşayan vatandaşlarımızın din eğitimi ile ilgili sorunların çözümüne yönelik çalışmalara katkı sağlayacak ve öncülük edecek mahiyettedir.

---

[211] Bkz. Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Din Motifler*, T.D.V. Yay., Ankara, 1990.
[212] Bkz. Tosun , *Din ve Kimlik*, T.D. V. Yay., Ankara, 1993.

3. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi: [213]

Eser, Almanya'da yaşayan temel eğitim çağındaki Türk çocuklarının okulda aldıkları din derslerinin durumunu, öğretmenlerin, velilerin, Türk ve Alman yetkililerin bu konuya yaklaşımlarını, problemleri ele almaktadır.

1980 yılında Din Eğitiminin bağımsız bir bilim dalı olarak İlahiyat Fakültesi bünyesinde ortaya çıkışından beri bu alanda yapılan bilimsel toplantı ve seminer çalışmalarını şu şekilde özetleyebiliriz:

1- Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981: [214]

1981 yılında 23-25 Nisan tarihleri arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesince Ankara'da düzenlenen "Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri" Türkiye'de okulda ve yaygın Eğitimdeki Din Eğitimi konularının çeşitli boyutlarıyla ele alındığı ilk ve önemli bir ilmi toplantıdır. Bu seminerde Din Eğitimi bir bilim dalı olarak ele alınıp çeşitli yönleriyle tartışılmıştır. Bu seminerde, Türkiye'de ve bazı Avrupa ülkelerindeki Din Eğitimi ve Öğretimi alanındaki birtakım problemlerle ilgili tebliğler sunulmuştur. Yine "Genel Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Eğitiminin Yeri", "Atatürk ve Din Eğitimi", "Yaygın Eğitimde Din Eğitimi", "Din Eğitiminin Amacı", "Din Eğitiminin Şumülu", "Çağdaş

---

[213] Bkz. Aşıkoğlu, *Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi,* T.D.V. Yay., Ankara, 1993.

[214] Bkz. *Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, (23-25 Nisan),* İlahiyat Vakfı Yay.: 1, Ankara, 1981.

Eğitim İlkeleri Doğrultusunda Din Eğitimi", "Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Esaslar", "Fakültelerde Din Eğitiminin Problemleri" gibi Din Eğitimi Bilimini yakından ilgilendiren tebliğlere de yer verilmiştir.

Bu seminer, Türkiye'de ve bazı Avrupa Ülkelerindeki Din Eğitimi faaliyetlerine yer vermesi ve özellikle de "Din Eğitimi Bilimi"nin bağımsız bir disiplin olarak gelişmesi hususunda önemli bir adımdır.

2- Milli Eğitim ve Din Eğitimi (İlmi Seminer Tebliğleri), Ankara 9-10 Mayıs 1981: [215]

Aydınlar Ocağı Derneği tarafından 1981 yılında 9-10 Mayıs tarihleri arasında Ankara'da bir seminer düzenlenerek Milli Eğitim ve Din Eğitiminin sorunları tartışılmıştır. "Milli Eğitim Meseleleri Komisyonu", "Din Eğitimi Komisyonu" şeklinde iki ayrı komisyon halinde çalışmalar yürütülmüştür.

Bu seminerde "Okul Öncesi Eğitim ve Aile", "Milli Eğitim Sistemi İçinde Yaygın Eğitim", "Din, Vicdan Hürriyeti ve Laiklik", "Atatürk ve Din", "Temel ve Orta Öğretimde Din Eğitimi", "Yüksek Öğretimde Din Eğitim", "Yurt Dışındaki İşçilerimizin ve Çocuklarının Din Eğitimi" gibi Din Eğitimi Bilimi'nin problemleri ele alınmış ve tartışılmıştır.

---

[215] Bkz. *Milli Eğitim ve Din Eğitim (İlmi Seminer),* İstanbul, 1981.

Dikkat çekici bir nokta da, ancak 1980 yılında bağımsız bir bilim dalı olan Din Eğitimi alanında hemen bir yıl sonra bu kadar geniş kapsamlı iki ilmi seminerin yapılmasıdır. Bu durum, Türkiye'nin Din Eğitimi konusundaki ihtiyacının ne denli çok olduğunu gözler önüne sermektedir.

3- Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Sempozyumu, 21-25 Ekim 1987 [216]

İlahiyat Fakültesi mezunlarının meslek hayatında daha başarılı olabilmelerine ve onlara verilen eğitimin daha verimli hale getirilebilmesine yönelik fikir ve teklifleri ortaya koymak amacıyla, 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nce Türkiye Diyanet Vakfı'nın katkılarıyla, 21-25 Ekim 1987 tarihlerinde Samsun'da, "Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu" düzenlenmiştir.

Sempozyumda genel olarak, İlahiyat Fakültelerinin öğretim programları, öğretimin branşlaşması ve fakültelerde okutulan derslerin öğretim metotları, İlahiyat Fakültelerindeki akademik bölümleme, Yüksek Öğretimde Din Bilimlerinin yeri gibi konular tartışılmıştır.

---

[216] Bkz. *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay.: 35, Samsun, 1988.

4- Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, 8-10 Nisan 1988: [217]

Bu seminer, A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı'nın işbirliği ile 8-10 Nisan 1988 tarihinde Ankara'da yapılmıştır. Yurtdışından ve yurtiçinden çok sayıda bilim adamı ve meslek temsilcilerinin katıldığı toplantılarda çalışmalar, "Din Öğretimi" ve "Din Hizmetleri" diye iki ayrı grup tarafından yürütülmüştür.

Din Eğitimi alanında düzenlenen ilk uluslararası toplantı olma özelliği taşıyan bu seminer, Din Eğitimi Biliminin gelişimi açısından önem arzetmektedir.

Yukarıda bahsedilen Din Öğretimi Çalışma Gurubunda yapılan tartışmalar ve bu konuda sunulan tebliğler, Din Eğitiminde metodoloji sorunu ile İmam-Hatip Liselerinde öğretimi yapılan bütün meslek derslerinin öğretimindeki yeni metot arayışları ve derslerle ilgili problemler üzerinde durulmuştur. Ayrıca ilk ve orta öğretim kurumlarında öğretimi yapılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin öğretimi ele alınarak sonuç raporları hazırlanmıştır. Yine, yurt dışındaki Türk çocuklarının Din Eğitimi konusu ile diğer dinlerin öğretimi konuları ele alınmıştır.

Din hizmetleri çalışma gurubunda ise Diyanet İşleri Başkanlığı olarak sürdürülen yaygın Din Eğitimi faaliyetleri ve bu alanda

---

[217] Bkz. *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, 8-10 Nisan 1988*, DİB Yay., 1991.

karşılaşılan problemler incelenmiştir. Din Eğitimin uygulama alanı ile ilgili sıkıntıların böyle ilmi bir toplantıda ele alınması ve çözüm önerileri sunulması Din Eğitimi Biliminin gelişmesi yolunda büyük fayda sağlamıştır.

5- İmam-Hatip Liselerinin 40. Yılı Münasebetiyle Tartışmalı İlmi Toplantı: [218]

İmam-Hatip Liselerinin problemlerini ortaya koymak, tartışmak ve çözüm yolları aramak maksadıyla İslam Medeniyeti Vakfı'nca 1991 yılı Ekim ayında İstanbul'da bir ilmi toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda İmam-Hatiplerle ilgili tebliğler yanında, "Çocuklarımızı Dine Alıştırmak", "Kur'an Kursları ve Din Eğitimi", "Basında Din Eğitimi ve Öğretimi", "İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitimi ve Öğretimi", "Din öğretiminde Öğretmenlerin branşlaşmaları" gibi tebliğler de sunulmuştur.

6- 1. Din Şurası (1-5 Kasım 1993): [219]

1-5 Kasım 1993 tarihlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nca Türkiye'de ilk defa bir "Din Şurası" toplanmıştır. Yurtdışından ve yurtiçinden bilim adamları, meslek temsilcileri ve basın mensubunun katıldığı Şura çalışmaları, "Dini Konularda Toplumu Aydınlatma", "Din Hizmetlerini Geliştirme" ve "Dini Yayınlar" konularında üç komisyon halinde yürütülmüştür.

---

[218] Bkz. *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi (40. Yıl)* İslam Medeniyeti Vakfı, İstanbul 1993.
[219] Bkz. 1. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, D. İ. B . Yayınla rı: 338, Ankara, 1995.

7- Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, 20-21 Kasım 1997: [220]

20-21 Kasım 1997 tarihinde A. Ü. İlahiyat Fakültesi ile A.Ü. Tömer Dil Öğretim Merkezi tarafından Ankara'da düzenlenen, Almanya, Fransa, İtalya ve Japonya'nın da katılımları ile zenginleşen, Din Eğitiminin Bilimselleşmesi açısından büyük öneme sahip uluslararası bir sempozyumdur.

Sempozyum beş oturum halinde yapılmıştır. Din Öğretiminin Bilimsel Temelleri, Din Öğretiminde Dünyadan Örnekler, Din Öğretiminde Yeni Yöntemler, Yaygın ve Örgün Din Öğretiminin Meseleleri gibi Din Eğitimi Bilimi açısından oldukça önemli konular ele alınmış ve tartışılmıştır.

Türkiye'de bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı yeni olan Din Eğitimi Bilimi alanındaki bilimsel çalışmaların; alan bilgisi ve pedagojik açıdan donanımlı öğretmenlerin yetiştirilmesi, din öğretiminde ders ve araçların geliştirilmesi yeni öğretim metotlarının ortaya konması, din dersi kitaplarının pedagojik ilkeler dikkate alınarak hazırlanması gibi Din Eğitimi açısından hayati öneme sahip konularda araştırmaların yapılması açısından çok önemli olduğu bir gerçektir.

Söz konusu çalışmaların, araştırma ve incelemelerin artmasının, özellikle günümüzde, hem dünyada hem de Türkiye'de hepimizin

---

[220] *Almanya, Fransa, İtalya, Japonya, A.B . D.veTürkiye'de Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, 20-21 Kasım 1997*, Düzenleyenler: A.Ü. İlahiyat Fakültezsi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi, Ankara 1997.

ihtiyacı olan sevgi, saygı, barış ve hoşgörü ortamının yayılmasına katkıda bulunacağı kanaatini taşımaktayız. Bu yüzden Din Eğitimi Bilimi ile ilgili araştırmalara ihtiyaç vardır.

SONUÇ

Çalışmamızda esas olarak, Din Eğitimi Bilimi'nin, Cumhuriyetten sonra Türkiye'de bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkış sürecini, Din Eğitimi Anabilim Dalı'nın doğuşu ve gelişimini inceledik.

Dinin eğitim ve öğretiminin bir branş olarak ortaya çıkışı; metotlarının, ilke ve kurallarının belirlenmesi, sistemleştirilmesi çeşitli süreçler sonucu oluşmuştur.

İslam Dini, başlangıcından beri bir eğitim-öğretim faaliyeti olarak süregelmesine rağmen, dinin öğretiminin kendisi, bilim olmakta en sona kalmıştır. Tarih boyunca halka dini bilgiler öğretilmiş, Dinin eğitimi ve öğretimi yapılmıştır. Ancak bu eğitim ve öğretimin bizzat kendisinin ele alınması, sistemleştirilmesi, metotlarının belirlenmesi, teorilerinin geliştirilmesi çok uzun bir süre sonra gerçekleşmiştir.

İslam'ın ilk devirlerinde öğretim, Kur'an ayetlerinin ezberlenmesi, anlaşılmaya çalışılması ve uygulamaya yönelik faaliyetlerden ibaretti. Müslümanlar Medine'ye hicret edince, ilk iş olarak bir mescit inşa etmişlerdi. Çünkü mescitler hem toplanma hem de eğitim ve öğretim açısından büyük önem arzetmektedir. Bu mescitin bir kısmı da "Suffa" adı ile eğitim için ayrılmıştı.

İslam dünyasında medreseler ve okullar açılıncaya kadar camiler eğitim ve öğretim yeri olma özelliklerini devam ettirmişlerdir.

İlk başlarda bilimler; Kur'an, Hadis, Fıkıh gibi bilimlerden ibaret olduğu için bunların eğitim ve öğretiminin camilerde yapılması bir sakınca oluşturmamıştı. Camilerde bu bilimlerin yanında Gramer,

Edebiyat gibi dersler de öğretilmişti. Bu derslerin öğretim yöntemi de, hocanın, etrafında halka şeklinde oluşan öğrencilere dersi anlatmasıydı.

Zamanla İslam toplumu genişleyip, diğer kültürlerle ilişki içine girilince camiler yetmez olmuş, medreseler kurulmaya başlanmıştır. Medreseler sadece İlahiyat Fakültesi işlevini görmemiş, devletin ihtiyacına göre meslek elemanlarını da yetiştirmiştir.

Ortaçağın sonlarına doğru İslam Dünyasında fikri hayat önemli bir gerileme göstermiş, durgunlaşmıştır. On üç ve on dördüncü yüzyıllardan sonra kitaplara şerhler, bu şerhlere ayrı şerhler, onlara da haşiyelerin yazıldığı bir "şerhler dönemi" başlamıştır. Ancak bunların içinde çok değerlilerinin olduğunu da inkar etmemek gerekir.

Sonuçta, Din eğitimi ve öğretimi yapıldığı halde çok uzun bir süre bu faaliyetin kendisi ele alınmamış incelenmemiştir. Eski öğretim kurumlarında din, öğretimin bütününü kapsayacak şekildeydi. Eğitim sistemi dini temel üzerine kurulmuştu. "Din Dersi" diye ayrı bir ders bulunmamaktaydı.

On dokuzuncu yüzyılda 1839 yılında ilan edilen Tanzimat'tan da önce açılmaya başlanan yeni okullarda ise Din öğretimi diğer dersler yanında bir ders olarak yerini almıştır. Yani eski öğretim sisteminde eğitim "dini" temel üzerine kurulmuştu. Asıl önemli olan dini öğrenmekti. Din tüm eğitim sistemine hakimdi. Yeni öğretim sisteminde ise din, genel eğitimin bir kolu, diğer dersler yanında öğretilecek bir ders olmuştu. Ancak mahalle mekteplerinde okutulan ilmihal dersi, aynı metotlarla bu okullarda okutulduğu, geleneksel metotların kullanılmasına devam edildiği için bu ders yetersiz kalmıştır.

Cumhuriyetle birlikte Türkiye'de büyük bir değişim yaşanmış, her alanda olduğu gibi, eğitim alanında da değişiklikler gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ve mesai arkadaşları yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınması ve ilerlemesi için büyük gayret sarfetmişlerdir. Bu arada, Büyük Önder Atatürk'ün genel eğitim yanında din eğitiminin bilimselleşmesi yolundaki gayretlerini de unutmamak gerekir. Nitekim bir çok konuşmasında, dinin önemine değinmiş ve din eğitiminin gerekli olduğuna, bunun da modern usullerle verilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

1924 yılında Tevhid-i Tedrisat (Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu kabul edilince, din eğitimi ve öğretiminde yeni bir dönem başlamıştır. Medrese ve mektepler birleştirilerek, Milli Eğitim Bakanlığının kontrolüne verilmiştir. Bu Kanunda din dersinin yeri de belirlenmiştir. Buna göre; okullardaki din dersi devam edecek yüksek din alimleri yetiştirmek üzere Darulfünün'a bağlı bir İlahiyat Fakültesi kurulacak, halkın din hizmetlerini görmek üzere İmam Hatip Okulları açılacaktı.

Az önce işaret ettiğimiz, Darulfünün'a bağlı olarak açılan İlahiyat Fakültesi ve İmam Hatip Okulları daha sonra çeşitli sebeplerle kapatılmıştır. 1928-46 yıllarında bir geçiş dönemi yaşanmış, 1939-46 yılları arasında okullarda din dersi hiç yer almamıştır. Bu dönemde Türkiye, Din Eğitimini Genel Eğitimin dışında tutmanın acı tecrübesini yaşamıştır. Bunlara rağmen bu eğitim durmamış, gizli ve kaçak olarak çok kötü şartlar ve ilkel metotlarla yapılmıştır. Doğal olarak bu durum,

din eğitimini olumsuz yönde etkilemiş, bilimselleşme sürecini geciktirmiştir.

Daha sonraki dönemlerde değişik uygulamalar yapılmış, neticede din dersi, 1982 Anayasası'na göre zorunlu dersler arasına girmiştir.

1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi açılınca Din Eğitimi Bilimi alanında yeni bir dönem başlamıştır. Ancak Fakülte kurulduğunda "Din Eğitimi" adı altında bir branş mevcut değildi. Din Eğitimi Dersi, eleman yokluğundan bir süre Pedagoji, Din Psikolojisi, Felsefe'ye bağlı olarak yönetilmişti. Bu dönemde Fakültenin iki dönem dekanlığını yapmış olan, Bedii Ziya Egemen'in büyük katkılarını unutmamak gerekir. *Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi* adlı eseri pedagoji alanı ile ilgili çok önemli bir eserdir. Uzun süre de ders kitabı olarak okutulmuştur.

1970'li yıllara gelindiğinde Beyza Bilgin tarafından doğrudan Din Eğitimi ile ilgili bilimsel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Artık bu alanda yetişmiş bir akademisyen bulunmaktadır. 1980 yılına gelindiğinde Din Eğitimi Kürsü'sü kurulmuştur. Bu Kürsünün kurulmasında Beyza Bilgin büyük rol oynamış, Türkiye'de Din Eğitimi Bilimi'nin kurucusu ve öncüsü sayılmıştır.

Sonuç olarak, Din Eğitiminin bağımsız bir bilim dalı haline gelişi kolay olmamış, uzun bir süreç izlemiştir. Özellikle on dokuzuncu yüzyıldan sonra bilim alanında önemli gelişmeler meydana gelmiş, sosyal bilimler de bundan nasibini almıştır.

Eğitim Biliminin bağımsız bir bilim dalı olarak gelişmesinden sonra, genel eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yanında Din Bilimlerinin

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

de "Eğitim Bilimi" ile ilişki kurması, O'nun imkanlarından yararlanması zorunlu hale gelmiştir. Ancak Din Bilimlerinin böylesine hızla gelişen ve değişen bir bilimle ilişki kurması, Din Bilimleri içinde yeni bir alanın oluşturulmasını gerekli kılmıştır. İşte bu yeni alan, "Din Eğitimi Bilimi"ni doğurmuştur.

Din Eğitimi Bilimi, çok genç bir bilim dalıdır. Bu alanda yapılmış çalışmaların öncülüğünde ve rehberliğinde yapılacak olan çalışmalarla Din Eğitimi Bilimi daha da gelişecektir.

Günümüzde Kültürlerarası işbirliği yoğunlaşmış, insanlarda kötülüğün önlenmesi, savaşlara dur denilmesi konusunda ortak bir bilinç uyanmaya; sevgi, saygı ve hoşgörü kavramları sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. Din Eğitimi Bilimi buna katkı sağlayacaktır.

AKSEKİ, Ahmet Hamdi, "Din Tedrisatı ve Dini müesseseler Hakkında Bir Rapor", *Sebilürreşad,* C.V, S.105, İstanbul, 1951.

AKYÜZ, Yahya, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848- 1940),* Doğan Basımevi, Ankara, 1948.

_____________, *Türk Eğitim Tarihi, (Başlangıçtan 1993'e)*, Kültür Koleji Yay., 5. Baskı, İstanbul, 1994.

ARMANER, Neda, "Çağdaş Eğitim İlkeleri Doğrultusunda Din Eğitimi", *Türkiye 1.Din Eğitimi Semineri, (Atatürk'ün 100. Doğum Yılında, 23-25 Nisan 1981)* İlahiyat Vakfı Yay., Ankara, 1981.

_______________, - Ökmen, A. Zeki, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodik Bilgiler*, M. E. B . Yay., İstanbul, 1960.

AŞIKOĞLU, Nevzat Y., "Din Eğitimi Bilimi'nin Türkiye'de Bağımsız Bir Bilimsel Disiplin Olarak Doğuşu ve Gelişimi", *Diyanet İlmi Dergisi*, C.30, S.3, Ankara, 1994.

______________________, *Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi,* T.D.V. Yay., Ankara, 1993.

______________________, "Toplum hayatımızda Dinin Yeri ve Din Eğitiminin Önemi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S.2, Sivas, 1998.

ATAY, Hüseyin, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi, Medrese Programları İcazetnameler, Islahat Hareketleri*, Dergah Yay., İstanbul, 1983.

AYDIN, M. Şevki, *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*, Erciyes Üniversitesi Yay. No: 95, Kayseri, 1996.

AYDOĞAN, Cemal, "İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Kürsüsü Başkanı Doç. Dr. Beyza Bilgin ile Bir Röportaj", *Diyanet Gazetesi,* Yıl: 11, S.249, 1980.

BALOĞLU, Zekai, *Türkiye'de Eğitim,* (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği), 1990.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, *Din ve Hayat* , (Sadeleştiren Abdullah Özbek), İstanbul, 1996.

______________________________, *Talim ve Terbiyede İnkılap,* Hazırlayanlar: Rıdvan Canım, Remzi Yavaş Kıncal, M.E.B Yay., İstanbul, 1995.

______________________________, "Kuran Felsefesi Üzerine Bir İnceleme", *AÜİF Dergisi,* C.2, S.1, 1953.

______________________________, "Dine Doğru", *AÜİF Dergisi,* C.6, S.1-4, 1957.

BEDİA, Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü,* Üçüncü Baskı, Savaş Yay., Ankara, 1984.

BİLGİN, Beyza, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri,* Emel Matbaacılık, Ankara, 1980.

_______________, *İslam ve Çocuk*, D.İ. B . Yay., 2. Baskı, Ankara, 1981.

_______________, "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", *AÜİF. Dergisi,* C.24, 1981.

_______________, "Din Dersi öğretmenliği ve Güçlükleri", *AÜİF.* C.26, 1983.

_______________, "Atatürk ve Din", *AÜİF. Dergisi,* c.26, 1983.

_______________- Bilhan, Saffet, *Özel Öğretim Yöntemleri, Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi,* A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Yay., Ankara, 1987.

_______________- Selçuk, Mualla *Din Öğretimi,* Akid Yay., Ankara, 1991.

_______________, *Ellibin Yıllık Bir Gün,,* Akid Yay., Ankara, 1992.

_______________, *Beyza Teyze'den Hikayeler,* 4 Cilt, Gün Yay., 2. Baskı, Ankara, 1993.

_______________, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi-V*, MEB .Yay., 14. Basılışa Ek, İstanbul, 1994.

_______________, "Bilginin İslamileştirilmesi", *Yeni Asır Gazetesi,* 26 Nisan 1996.

_______________, "İslam ve Hoşgörü", *Diyanet İlmi Dergi,* C.34, S.1, Ayrıbasım, Ocak-Şubat-Mart 1998.

_________________, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi,* Gün Yay., Ankara, 1998.

BİLHAN, Saffet, "Din Eğitiminin Amacı", *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, Ankara, 1981.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, *Genel Öğretim Bilgisi* ,Kadıoğlu Matbaası, Yedinci Basım, Ankara, 1994.

BİRAND, Kamuran, *Manevi İlimler Metodu Olarak Anlama,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1960.

BOLAY, Süleyman Hayri, "Fakültemiz ve Faaliyetleri", *AÜİF Yay.*, No: 117, 50. Yıl, Ankara, 1973.

______________________- Mümtaz'er Türköne, *Din Eğitimi Raporu*, Ankara, 1995.

______________________, *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü* Altıncı Baskı, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

CHALMERS Alain, *Bilim Dedikleri,* Çev: Hüsamettin Arslan, Vadi Yay., Ankara, 1990.

CİCİOĞLU, Hasan, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi gelişimi)*, İkinci baskı, AÜEF Yay. No: 140, Ankara, 1985.

Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi, Türk Yurdu Yay.: 56, Ankara, 1999.

DAVUDOĞLU Ahmet, "Sosyal Bilimlerin Evrenselliğine yönelik Metodolojik bir Kritik ve Sosyal Bilimlerin İslamileştirilmesi

Meselesi" , *Bilgi Bilim ve İslam II,* İslami Araştırmalar Vakfı Tartışmalı İlmi toplantılar Dizisi:12, Acar Matbaası, İstanbul, 1992.

DEĞİRMENCİOĞLU, Coşkun, "Eğitime Bilimsel Yaklaşım", *Eğitim Bilimine Giriş,* Editör: Leyla Küçükahmet, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997.

DEMİR, Ömer, *Bilim Felsefesi,* İkinci Baskı, Vadi Yay., Ankara, 1997.

DOĞAN, Recai, " II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitimi- Öğretimi", *AÜİF. Dergisi,* C.XXXVIII, Ayrıbasım, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1998.

_______________, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tevhid-i Tedrisat Çerçevesinde Din Eğitim-Öğretimi", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi,* Türk Yurdu Yay: 56, Ankara, 1999.

DUMAN, Tayyip, *Türkiye'de Orta Öğretime Öğretmen Yetiştirme"* MEB Yay., İstanbul, 1991.

EGEMEN, Bedi Ziya, "Psikolojinin Saha, Vazife ve Sınırları Üzerine Tenkidi Bir Araştırma", *AÜ Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi,*C.VII, S.4, Ankara, 1949.

____________________, *Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi,* AÜİF Yay., Ankara, 1965.

ERGİN, Osman Nuri, *Türk Maarif Tarihi,* İstanbul, 1977.

ERTÜRK, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme,* Yelkentepe Yay., Ankara, 1977.

FAZLURRAHMAN, *İslam ve Çağdaşlık,* Çev: Alparslan Açıkgenç-M. Hayri Kırbaşoğlu, Fecr Yay., Ankara, 1990.

_________________, *Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu,* Çev: Salih Akdemir, Ankara Okulu Yay., Ankara, 1995.

FIĞLALI, Ethem Ruhi "İslam'ın Bugünkü Meseleleri", *Türk Yurdu,* Nisan – Mayıs, 1997.

FİDAN , Nurettin - ERDEN, Münire, *Eğitime Giriş*, Ankara.

FİLİZ, Şahin, *İslam Felsefesinde Mistik Bilginin Yeri,* İnsan Yay., İstanbul, 1998.

GÜRTAŞ, Ahmet, *Atatürk ve Din Eğitimi,* DİB Yay., Ankara, 1982.

İNAM, Ahmet, "Bilimi Eleştirmek", *Felsefe Dünyası,* S.5, Ekim, 1992.

JÖSCHKE, Gotthard, *Yeni Türkiye'de İslamlık,* Çev: Hayrullah Örs, Bilgi Yay., Ankara - 1972.

KAZICI, Ziya, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi,* MÜİF Yay., No: 83, İstanbul, 1995.

KARASAR, Niyazi, "Araştırma, Bilim ve Bilimsel Yöntem", *50. Yıla Armağan,* AÜEFYay., No:36, Ankara, 1973.

KOÇER, H. Ali, "Eğitim Reformları Açısından, Öğretmen Yetiştirme Problemi" *AÜEF. Dergisi", C.6, S.1-4, 1975.

_____________, "Genel Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Eğitiminin Yeri" *Türkiye 1.Din Eğitimi Semineri, (Atatürk'ün 100. Doğum Yılında, 23-25 Nisan 1981)* İlahiyat Vakfı Yay., Ankara, 1981.

KODAMAN, Bayram, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İkinci Baskı, Ankara, 1991.

KOSTAŞ, Münir, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *AÜİF. Dergisi,* C.31, Ankara, 1989 .

KÜÇÜK, Abdurrahman, "Din Öğretimi Üzerine Düşünceler.", *Türk Yurdu,* Nisan-Mayıs, 1997.

Maarif Vekaleti Mecmuası, S.1, Mart, 1925.

Maarifle İlgili Kanunlar, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, s.14.

OĞUZKAN, Ferhan, "Öğretmen Eğitimi" *Eğitim Bilimleri Sempozyumu, 5-6 Nisan 1984,* AÜEF Yay. No:136, Ankara, 1984.

ONAT, Hasan, "Din Anlayışında Kabuk Değiştirme, Açılma ve Berraklaşma Süreci", *Türk Yurdu Dergisi*, C.14, S.77, Ocak 1994.

Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı / İBAV Bilimsel Eserler Serisi:1, Kayseri, 1998.

ÖCAL, Mustafa, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *UÜİF Dergisi,* S.1, C.1, Yıl: 1, 1986.

ÖNDER, Mustafa, *Prof. Dr. Beyza Bilgin ve Din Eğitiminde Yeni Yöntem Çalışmaları,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1997.

ÖYMEN, Hıfzırrahman Raşit, "İslamiyette Öğretim ve Eğitim Hareketleri" , *AÜİF Dergisi*, C.XI, Ankara, 1963.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet, *Türkiye'de Din Eğitimi,* MEB Yay., Ankara, 1966.

PARLADIR, Selahattin, "Amaçlar ve Muhteva Bakımından Yüksek Din Öğretimine Bakış" *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu,* Samsun, 1988.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Öz Türkçe Sözlük*, Ankara, 1994 .

RUSSELL, Bertrand, *Bilim ve Din,* Çev: Hilmi Yavuz, Cem Yay., İstanbul, 1999.

SELÇUK, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Din Motifler,* T.D.V. Yay., Ankara, 1990.

TEKELİ, Sevim, *Bilim Tarihi,* Doruk Yay., Ankara, 1997.

TOSUN, Cemal , *Din ve Kimlik*, T.D. V. Yay., Ankara, 1993.

____________, "Eğitim ve Din Eğitimi Politikaları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi,* Türk Yurdu Yay: 56, Ankara, 1999.

TOZLU, Necmettin, "Bilim ve Geleceğimiz", *Felsefe Dünyası*, S.18, 1995.

________________, *Bilim ve Hayat*, TDV Yay., No:263, Ankara, 1998.

TÜRKDOĞAN, Orhan , "*Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*", İstanbul, 1995.

UNAT, Faik Reşit, *Türk Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, MEB Yay., Ankara, 1964.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, "İlahiyat Fakültelerinin Geçirdiği Safhalar" *İlahiyat Fakültesi Albümü, 1949-1960*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1961.

__________________, *Eğitim Felsefesi*, MEB Basımevi, İstanbul, 1967.

__________________, *Cumhuriyet Devri 50 yıllık Türk Eğitimi*, *AÜİF* Yay: 117, Ankara, 1973.

VARIŞ, Fatma, *Eğitim Bilimine Giriş*, Atlas Kitabevi, Konya, 1994.

YAVUZ, Kerim, *Günümüzde Din Eğitimi*, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Adana, 1998.

TEZ ÖZETİ

ARICI, İsmail, Cumhuriyetten Sonra Türkiye'de Din Eğitimini Bilimselleştirme Faaliyetleri, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Beyza Bilgin, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, II-111 s.

Cumhuriyet'ten Sonra Türkiye'de Din Eğitimini Bilimselleştirme Faaliyetleri, adını taşıyan araştırmamızın amacı, "Din Eğitimi Bilimi"nin Türkiye'de bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkışına etki eden fikirleri ve bu yönde yapılan faaliyetleri tespit ederek, Din Eğitiminin bilim dalı oluş sürecini araştırmaktır.

Çalışmamızın Birinci Bölümünde; "Kavramsal Çerçeve" adı altında, "Bilim", "Bilimselleştirme", "Eğitim Bilimi", "Din Eğitimi Bilimi" kavramları açıklanmıştır.

İkinci Bölümde; Din Eğitimi ve Öğretiminin geçirdiği evreler ele alınarak, Din Eğitimi ve Öğretiminde metotların bilimselleştirilmesi ve öğretmen yetiştirmede bilimselleşme konuları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; Din Eğitiminin bağımsız bir bilim dalı oluşunu hazırlayan sebepler ortaya konmuş, Din Eğitimi Anabilim Dalının doğuşu ve gelişimi açıklanmıştır. Son olarak Din Eğitimi Bilimi alanında yapılan bilimsel çalışmalar tanıtılmıştır.

SUMMARY OF THESIS

ARICI, Ismail, Scientificational Activities in Religious Education in Turkey after the Repuplic, Master Thesis, Thesis Advisor: Prof Dr. Beyza Bilgin, Ankara University, Faculty of Theology, II-111 s..

The Purpose of this study called, Scientificational Activities in Religious Education in Turkey after the Repuplic, is as a independent scientific branch "Science of Religious Education" in Turkey, to determine effective opinions which appear and activities in this direction and to search for the process of being scientific branch of Religious Education.

In first chapter is explained under the "Conceptual Framework" such like concept; "Science", "Scientificiation", "Science of Education", "Science of Religious Education".

In second chapter dealth with stages that Religious Education and Training pass and is studied scientification of methods in Religious Education and Training and scientific issues in educating teachers.

In third chapter is put forth preparing reasons of being in a independent sicentific branch of Religious Education and explained the emergency and the development of Scientific Branch of Religious Education. Finally, scientific studies conducted in the field of Science of Religious Education are introduced.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ